RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1902. Första Kammaren. N:o 18.

Lördagen den 15 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Claëson* aflemnade Kongl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående anslag till beredande af lokal för äldre arkivalier från Gotlands län m. m.; och

2:o) med förslag till ändring af vissa §§ i lagen den 24 maj 1895 angående anskaffande af hästar och fordon för krigsmaktens ställande på krigsfot.

Justerades protokollet för den 8 i denna månad.

Upplästes följande ingifna läkareintyg:

Att ledamoten af Riksdagens Första Kammare herr *P. Bondesson* lider af akut ledgångsreumatism och till följd deraf under den närmaste tiden ej kan deltaga i Riksdagens arbeten, intygas på heder och samvete.

Svalöf den 14 mars 1902.

Axel Joh. Ekdahl
Med. Dokt.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtande n:o 5, angående regleringen af utgifterna under riksstatens fjerde hufvudtitel, innefattande anslagen till landtförsvaret; äfvensom

bevillningsutkottets memorial och betänkande:

n:o 17, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskotttets betänkande n:o 4, med förslag till ändring i 17 § i bevillningsförordningen m. m.; och

n:o 18, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning och förslag till ändring i förordningen angående vilkoren för försäljning af bränvin m. m., i syfte att införa ett på allmän rösträtt grundadt lokalt veto.

Herr talmannen yttrade: Enligt i talmanskonferensen träffad öfverenskommelse komma under nästinstundande vecka arbetsplena att ega rum på onsdag samt, i den mån sådant kan erfordras, på torsdag och fredag. Derefter hålles intet arbetsplenum förr än tordagen den 3 april, då gemensamma omröstningar ega rum öfver alla de voteringspropositioner, som intill dess hunnit blifva godkända. Plenum den 3 april kommer att utsättas till klockan 12 på dagen. Under mellantiden emellan den 21 mars och den 3 april ega inga arbetsplena rum, utan vid de under nämnda tid förekommande plena föredragas endast förslag till voteringspropositioner och skrifvelser samt dermed jemförliga ärenden.

Vid föredragning af en af herr *Svedelius* nästlidne dag väckt och då bordlagd motion, n:o 33, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, beslöt kammaren hänvisa motionen till särskilda utskottet n:o 1.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flera ledamöters begäran lagutskottets under gårdagen bordlagda utlåtanden n:is 27—29.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 12 och 14 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 7, angående regleringen af utgifterna under riksstatens sjette hufvudtitel, innefattande anslagen till civildepartementet.

Punkterna 1—4.

Hvad utskottet hemstält bifölls.

Punkten 5.

Löneregleringen för telegrafverket.

Herr Billing: Jag anhåller få föreslå, att föredragningssättet af denna punkt må blifva följande: först föredrages *A) Aflöningsstaten 1) Telegrafstyrelsen,* derefter *2) Distriktsförvaltningarne,* vidare *3) Stationerna,* dervid först den punkt, som handlar om de 100 telegrafisterne eller stationsmästarne, de senare högst 20, och derefter den punkt, hvari föreslås anställandet af 255 telegrafister, samt vidare det öfriga under detta moment; derefter punkten 4 och slutligen ingressen samt sedan öfriga punkter i den ordning, de här stå upptagna.

På framställning af herr talmannen beslöts, att punkten 5 skulle på det sätt företagas till afgörande, att först förekomme afdelningen I, underafdelningen A momenten 1 och 2 hvart för sig, derefter af momentet 3 först framställningen angående aflöningsstaten för stationerna under rubriken »Stationsföreståndare» i afseende på 100 telegrafister eller stationsmästare, de senare högst 20, derefter framställningen angående aflöningsstaten för stationerna under rubriken »Biträdande tjenstemän» i afseende på 255 telegrafister och vidare återstående delar af mom. 3, sedermera mom. 4, derefter underafdelningarne B—D, slutmeningen och ingressen i afdelningen I samt derpå afdelningarna II—IV hvar för sig.

Afdelningen I.

Underafdelningen A.

Momenten 1 och 2.

Hvad utskottet hemstält bifölls.

Momentet 3.

Framställningen angående aflöningsstaten för stationerna under rubriken »Stationsföreståndare» i afseende på 100 telegrafister eller stationsmästare, de senare högst 20.

Lönereglering för telegrafverket. (Forts.)

Herr Billing: Jag anser det såsom en skyldighet att redogöra för innebörden uti och motiven för den reservation, som jag tillika med några andra ledamöter af statsutskottet har anfört emot den nu föredragna punkten i aflöningsstaten.

Sjelfva förslaget innebär följande förändring: Hittills hafva 100 telegrafstationer föreståtts af telegrafister, d. v. s. af qvinliga telegraftjenstemän. Nu föreslås, att af dessa 100 stationer 20 skulle undantagas och hädanefter förestås utaf manliga föreståndare, utaf s. k. stationsmästare, d. v. s. vaktbetjente, som skulle tjena sig upp till denna högre grad, ett slags tjenstemannagrad. Om detta förslag står enig den komité, som haft att utreda och framlägga förslag till lönereglering för post- och telegrafverken — med undantag deraf, att en reservation emot komiténs förslag afgifvits af en dess ledamot, en byråchef i telegrafstyrelsen. Med komitén äro också ense telegrafverkets chef och telegrafstyrelsen.

Då jag nu är fullt öfvertygad om sakkunskapen och noggrannheten hos dessa, som förordat detta förslag, så är det tydligt, att jag icke vill påstå, att icke goda grunder för detsamma föreligga; och om jag ändock dristar mig till att göra ett annat förslag, så beror det derpå, att jag tror, att goda grunder också kunna anföras, hvilket icke heller lärer af någon förnekas, för bibehållandet af den nuvarande anordningen.

Ensamma med vår uppfattning stå vi reservanter icke. Jag nämnde nyss, att inom komitén och inom telegrafstyrelsen finnes en sakkunnig reservant; och egentligen står också herr statsrådet och chefen för civildepartementet på reservanternas sida, ty hans motivering är en motivering för vårt förslag, fastän han dock har ansett sig böra förorda komiténs. Jag ber att få läsa upp herr statsrådet och chefens för civildepartementet yttrande. Han säger: »Åtminstone ur organisationssynpunkt torde det icke kunna anses fullt lämpligt att mellan manliga och qvinliga stationsföreståndare af tjenstemannagrad inskjuta en ny klass stationsföreståndare af betjentegrad, stationsmästare. Genom nödvändigheten att tid efter annan förändra en mästarestation till kommissariestation liksom genom mästareklassens naturliga tendens att utvidga sig komma uppenbarligen allt flera stationer, som nu förestås af qvinnor, att ändras till mästarestationer; och den af telegrafstyrelsen påyrkade nya anordningen kan således anses såsom ett första steg i rigtning att ur telegrafpersonalen, åtminstone i föreståndaregrad, utmönstra det qvinliga elementet. Hvad det åberopade exemplet från statsbanornas stationsmästare angår, kan erinras, att dessa betjentes aflöningsförmåner, åtminstone hvad föreståndare för 7:e klassens jernvägsstationer beträffar, ej på långt när uppgå till de nu ifrågasatta. Då emellertid telegrafstyrelsen i den nya anordningen ser en vigtig faktor för verkets ekonomiska utveckling och jemväl i öfrigt kraftigt understödt

komiténs förslag, torde anledning förekomma att bereda det önskade tillfället till försök å högst ett tjugutal telegrafstationer af lägsta klass med föreståndare af betjentegrad.»

Löneregleringen för telegrafverket. (Forts.)

Herrarne höra af denna framställning, att civilministerns motivering går åt ett håll och hans slutledning åt ett annat; hans mening är, att, trots hans betänkligheter, ett försök kan böra göras. Det kan ju synas, som om det, hvarom nu är tal, vore en obetydlig fråga; men, såsom också civilministern antyder, det förslag, som här föreligger, är att anse såsom ett uppslag till en följande utveckling. Om här i dag föreslås att förvandla 20 qvinliga befattningar till manliga, så ligger deruti blott ett första steg till att förvandla alla dessa qvinliga föreståndarebefattningar till manliga.

Då är frågan: hvilka skäl finnas för en sådan förändring? Skälen för den föreslagna förändringen hemtas från två håll, dels från qvinnornas olämplighet under vissa förhållanden att förestå stationer och dels från önskvärdheten af att bereda befordringsmöjligheter för vaktbetjente. Det första skälet är alltså qvinnornas olämplighet. Man anför — och jag tager för afgjordt, att man har delvis rätt deruti — att, då en telegrafstation utvidgas i samma mån som telefonväsendet utvecklas, qvinnornas oförmåga att leda arbetet och hvad dertill hörer skulle framträda, särskildt då under hennes befäl skulle komma att stå en del manliga arbetare, reparatörer och dylika. Man säger, att då hafva qvinnorna icke den förmåga, som erfordras, att leda och styra det hela. Å andra sidan anför man äfven, att uti telegrafverkets tjenst stå en mängd personer ända från sin barndom, då de begynna som telegrambärare, hvilka ofta visa en ganska stor skicklighet och användbarhet, och att det är önskvärdt att bereda dem den uppflyttning uti socialt afseende och den ekonomiska fördel, som det skulle medföra, att för dem öppnades föreståndareskapet vid en del stationer.

Jag vill naturligtvis icke neka till att för det nu anförda resonnementet kunna gifvas goda skäl. Jag är fullt viss derom, att olägenheter utaf det antydda slaget kunna ifrågakomma. Men lika viss är jag derom, att olägenheter icke skola uteblifva, om man gör den här föreslagna förändringen och anställer stationsmästare i stället för qvinnor.

Hvad nu först beträffar qvinnors oförmåga att styra och ordna, der under deras befäl stå manliga betjente, reparatörer o. s. v., så — ehuru min erfarenhet i lifvet icke är den, att icke qvinnor i många fall kunna regera män, och jag sålunda icke är öfvertygad om att icke bland den stora massan af telegrafister skola finnas många qvinnor, som kunna regera en reparatör — må dermed vara huru som helst. Men jag är tveksam om, huruvida en vaktbetjent, upphöjd till stationsmästare, skall vara i stånd att regera en kanske ganska stor skara

Löneregleringen för telegrafverket. (Forts.)

bildade qvinnor. Dessa stationsmästare skulle under sitt befäl hafva en hel del telefonstationer, som förestodes af bildade qvinnor. Tro herrarne icke, att det skulle blifva lika svårt för en obildad stationsmästare att styra och ordna med dessa många qvinnor som för en bildad qvinna att styra med en eller ett par reparatörer?

Dertill kommer ännu en sak, nemligen den, som ganska starkt framhållits, att visserligen icke på alla håll, men dock på många ställen telegramkorrespondensen föres på främmande språk, att telegrammen dikteras genom telefon till stationerna, att vederbörande affärsmän, som också de emellanåt kunna vara en smula nervösa, icke kunna tycka det vara vidare behagligt att hafva stort besvär att göra sig förstådda och se sig nödsakade att beträffande dessa utländska ord diktera bokstaf för bokstaf, och att det derför skulle möta svårigheter att till föreståndare för stationer taga sådana personer, som saknade insigt uti främmande språk, hvilket dessa bildade qvinnor ju hafva. Denna svårighet tror jag för min del icke, att man bör underskatta.

Går jag så öfver till den andra synpunkten, nemligen fördelen af att bereda, så att säga, tjenstemannabefordran åt vaktbetjente, så kan ju mycket sägas till förmån för ett sådant förslag, bland annat äfven att af statsutskottet och Första Kammaren nu nyligen gjorts ett uttalande i denna rigtning i fråga om posten. Det är dock en bestämd skillnad emellan hvad då uttalades och det, som nu här är föreslaget. Då uttalades önskvärdveten af att åt vaktbetjente måtte öfverlemnas utförandet utaf en hel del göromål, som nu utföras af tjenstemän, men som lika väl kunna utföras af vaktbetjente. Det är en skilnad mellan att från tjenstemännen afskilja en del göromål och öfverlemna dem åt vaktbetjente och att upphöja och förvandla vaktbetjente till tjenstemän.

Man har såsom stöd för det nu föreliggande förslaget åberopat erfarenheten från jernvägarne. Ja, kan man från det hållet anföra rekommenderande exempel, så vet jag också, att man derifrån kan hemta varnande exempel. För min del kan jag icke fördölja, att det synes mig ligga en fara uti att dana en dylik mellanlänk mellan tjenstemännen och de betjente. Dessa skola vara tjenstemän och ändock nöja sig med betjentes anspråk och förmåner. Om man nu gör dessa betjente till stationsföreståndare, kan man då tänka sig annat, än att de snart nog och, såsom mig synes, icke utan fog skola komma och säga: »Vi utföra precis samma göromål och arbete som telegrafkommissarierna, hvarför skola vi då icke få samma aflöning som de?»

Utaf hvad jag nu har anfört torde herrarne finna, att jag gerna erkänner, att det finnes skäl på båda håll, olägenheter på båda sidorna, förmåner på båda sidorna. När det är så, tycker jag, att man har en viss rätt att också taga hänsyn till person-

Löneregleringen för telegrafverket. (Forts.)

liga förhållanden. Det bör ju betonas här som annars, att det är statens bästa, som skall bestämma om befordringsmöjligheterna, och icke vederbörandes s. k. anspråk på rätt till befordran. Men när det nu icke för mig är klart, att statens fördel kräfver hvad här är föreslaget, synes det mig, som om det kunde ligga en viss betydelse uti, att för dessa qvinliga telegrafister icke genom det kongl. förslaget, och i synnerhet genom dess antagliga konseqvenser, afskäres den för dem hittillsvarande bästa och främsta befordringsmöjligheten. För telegrafister är den högsta möjliga befordran hittills att blifva stationsföreståndare eller att erhålla en plats, der de hafva en bestämd lön samt derjemte bostad och en del naturaförmåner. Man må ej förundra sig öfver att det kännes påkostande för dem, att man nu vill stryka bort denna deras bästa befordringsmöjlighet. Ja, kräfver statens bästa det, så bör det ske, men kräfver den det icke, bör det icke ske. Och ännu en liten sådan der personlig synpunkt! Man må icke undra öfver, om dessa telegrafister känna det påkostande att ställas under befäl utaf dessa stationsmästare, som egentligen äro af vaktbetjentes grad.

Jag har nu försökt att, såvidt jag kunnat, objektivt framställa skälen från båda sidor. Jag har dock uti reservationen ansett mig böra hålla på den nuvarande ställningen också med hänsyn dertill, att, då det icke är klart och bestämdt, att något bör ske och har stor fördel med sig, det rigtigaste är att icke göra någon förändring.

Jag anhåller derför, herr grefve och talman, att få yrka bifall till den af mig med flere vid den föredragna punkten fogade reservation.

Friherre Sparre: Jag kan icke biträda den åsigt, som af den föregående talaren här uttalades. Det är icke så, att jag icke för min del gerna unnar qvinnan den plats i samhället och statens tjenst, som hon öfver hufvud taget kan på ett fullt tillfredsställande sätt sköta. Men det finnes dock bland de platser, hvarom här är fråga, sådana, som hon icke på ett fullgodt sätt kan fylla. Telegrafstyrelsen har ju alldeles påtagligt visat, att en del af dessa lägsta klassens stationer icke kunna på ett fullt nöjaktigt sätt skötas af qvinnor, och jag tror, att man måste medgifva, att denna styrelse, som är satt att förvalta det verk, hvarom här är fråga, väl ändock sitter inne med bättre förutsättningar för att rätt bedöma denna fråga, än som här i allmänhet kunna förefinnas. För öfrigt åberopas i den telegrafstyrelsens skrifvelse, som är bifogad statsverkspropositionen, att »denna telegrafstyrelsens uppfattning delas äfven såväl af telegrafdirektörerne, som närmast hafva öfverinseendet öfver dessa stationers skötsel, som ock af distriktsingeniörerne, för hvilka en stationsföreståndares förmåga att öfvervaka telefonnätet snart träder tydligt i dagen».

Löneregleringen för telegrafverket. (Forts.)

Ja, äfven den af den föregående talaren åberopade reservanten inom komitén, hvilken just reserverat sig vid denna punkt, säger å sid. 358 af komiténs underdåniga betänkande, del. II, att han har den uppfattning, att, i den mån göromålen vid en station blifva mera mångartade och, så att säga, yttre, en manlig föreståndare i *allmänhet* bör reda sig bättre än en qvinlig. Då nu denne reservant, som gjort sig till målsman för de qvinliga telegrafisterna med afseende å deras användning såsom stationsföreståndare, gör ett sådant medgifvande, torde det väl ej kunna bestridas, att ett behof af manliga stationsföreståndare verkligen föreligger.

Om nu Riksdagen afslår den gjorda framställningen om inrättande af mästarestationer, hvad blir då följden? Jo, telegrafstyrelsen, som bär ansvar för verkets skötsel, har enligt mitt förmenande ingenting annat att göra än att ingå till Kongl. Maj:t med en hemställan, att, då vissa af dessa lägsta klassens stationer icke kunna på fullt nöjaktigt sätt skötas af qvinliga stationsföreståndare, manliga tjenstemän måtte få vid dessa stationer anställas såsom föreståndare. Men hvilka äro de manliga tjenstemän, som härvid kunna komma i fråga? Jo, telegrafkommissarier af den lägsta, d. v. s. fjerde klassen, och vi se af det betänkande, som nu föreligger till behandling, att desse hafva en aflöning af 2,800 kronor, under det att de här föreslagna stationsmästarne skulle få samma aflöning som de qvinliga stationsföreståndarne, d. v. s. 1,300 kronor jemte hyresersättning af 200 kronor eller tillhopa 1,500 kronor. Nu torde det väl stå klart för hvar och en, att, om stationer på fullgodt sätt kunna skötas af personal med 1,500 kronors aflöning, man ej sätter dit personal med en aflöning af 2,800 kronor. Kunna de åter icke skötas af 1,500 kronors personal, då är man naturligtvis tvungen att taga personal af den andra kategorien, ty för mig är det framför allt en gifven sak, att tjensten måste skötas på ett fullgodt sätt. Om nu telegrafstyrelsen, som — dervid måste jag fortfarande hålla fast — sitter inne med den bästa erfarenheten på detta område, säger, att den anser, att man kan få stationsmästare, som kunna sköta dessa stationer, så är detta, så vidt jag förstår, ett tungt vägande skäl.

Hvad nu de främmande språken angår, ber jag att få hänvisa till hvad telegrafstyrelsen derom yttrar i sin ofvan åberopade skrifvelse, sid. 64: »Hvad de blifvande stationsmästarnes förmenta inkompetens att sköta telegrafgöromålen och särskildt den utländska telegramvexlingen beträffar, vågar telegrafstyrelsen hysa den åsigten, att telegrafstyrelsen skall kunna sin pligt likmätigt ombesörja, att vid tillsättandet af dessa befattningar likasom af alla andra tjenster inom verket den personal, som dertill utses, också eger de derför i allmänhet erforderliga kunskaperna samt all öfrig nödig utbildning. Men dessutom är å de tilltänkta

Löneregleringen för telegrafverket. (Forts.)

mästarestationerna antalet utländska telegram så obetydligt, att deras förekomst hör till undantagen, hvarför här kan med större skäl tillämpas den fullkomligt rigtiga princip, reservanten framdragit vid tal om den svårighet, som de ovanligare utländska, code- eller chiffertelegrammen bereda de nuvarande tjenstemännen, eller att »tjenstemannen får helt naturligt göras kompetent att sköta hvad som i regeln förekommer, utan hänsyn till undantagen». För öfrigt skulle ju för dessa få undantag kunna, om så blefve behöfligt, föreskrifvas särskilda betryggande åtgärder, såsom till exempel att de utländska telegrammen å dessa stationer i kollationeringsafseende behandlades lika med chiffertelegrammen, hvarigenom anledning till fel i väsentlig mån förminskades. Antalet vid dessa stationer till och från utlandet — utom Norge, Danmark och Finland — expedierade telegram utgjorde år 1900 från endast ett par till högst ett tjugotal i månaden, deraf med säkerhet åtskilliga på svenska språket, hvilket visar, att deras förekomst i detta afseende från praktisk synpunkt är utan verklig betydelse.»

Vidare sade den föregående talaren, att han stälde sig tveksam, huruvida stationsmästareinstitutionen skulle åstadkomma det resultat, som man väntat sig af densamma. Ja, det må han ju göra, men om man får draga en slutsats af förut befintliga förhållanden på detta område, nemligen från jernvägarne, så kan jag med min mångåriga erfarenhet derifrån säga, att denna institution derstädes lyckats förträffligt. Den föregående talaren nämnde också, att det nog funnits personer bland stationsmästarne, som förolyckats. Nå, sådana finnas i alla klasser, och man kan ej begära, att stationsmästareklassen skall vara mera fri från förolyckade existenser än andra klasser. Men detta oaktadt vågar jag påstå, att stationsmästareinstitutionen verkat alldeles förträffligt både vid statsbanorna och vid de privatbanor, som infört densamma.

Den föregående talaren medgaf, att om statens bästa kräfde, att beslut om inrättande af stationsmästare fattades, så vore han villig rösta för att ett försök härmed gjordes. Ja, detta är också min ståndpunkt, och telegrafstyrelsen har icke sagt annat, än att här vore fråga om ett försök. Först och främst har nu telegraf styrelsen efter grundlig utredning framlagt förslaget, vidare har komitén nästan enhälligt förordat detsamma, sedermera har civilministern trots de invändningar, som han, enligt hvad den föregående talaren anförde, hade att göra mot förslaget — och när något nytt skall genomföras, kunna väl alltid invändningar deremot framställas — icke tvekat att tillstyrka Kongl. Maj:t att föreslå Riksdagen att ordna saken på detta sätt; slutligen har, sedan Kongl. Maj:t i enlighet härmed afgifvit förslag till Riksdagen, utskottet tillstyrkt förslaget. Vid sådant förhållande kan jag icke se, att Riksdagen har annat att göra än bifalla för-

Löneregleringen för telegrafverket. (Forts.)

slaget. Skulle försöket visa sig olämpligt, får man tänka på det andra systemet, eller att på dessa platser sätta manliga tjenstemän, ty derom äro vi väl öfverens, att tjensten skall skötas på ett fullt betryggande sätt.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Fosser: Den ärade talare, som först hade ordet, gjorde denna sak vida större, än den till sin innebörd är och förtjenar vara. Enligt mitt förmenande är här icke fråga om annat än att på försök inrätta tjugu stationsmästarebefattningar af betjenteklass vid telegrafverket. Det är alltsammans. Kammaren torde dervid böra observera, att alla de myndigheter och öfriga vederbörande, som till förberedande behandling förehaft denna sak, hafva tillstyrkt densamma, såväl komitén och telegrafstyrelsen som Kongl. Maj:t och nu slutligen statsutskottet. Det torde då erfordras mycket starka skäl och vida mer än ett enskildt tycke för att åstadkomma afslag å frågan.

De sakskäl, som tala för det förevarande förslaget, äro dels sådana, som hemtas ur beskaffenheten af det arbete, som vid ifrågavarande stationer nödvändigt kräfves af stationsföreståndaren, sedan telefonen numera tillkommit, dels ock sådana af rent ekonomisk natur. Det arbete, som vid dessa stationer numera erfordras, är helt annat och större än det, som tillförene, innan telefonerna inrättades, kräfdes för stationernas skötande. Kammaren torde väl medgifva, att alla dessa s. k. yttre arbeten, d. v. s. reparationer af linier, undersökningar af desamma, handhafvandet af förmanskap för arbetare o. s. v., äro sådana arbeten, som bättre lämpa sig för män än för qvinnor. De sakkunnige, som yttrat sig i frågan och hvilka vi ju i främsta rummet hafva att lita oss till, hafva också enhälligt varit af denna tanke. Jag skall be att få läsa upp ett litet stycke af komiténs yttrande i denna fråga. Det återfinnes på sid. 170 i statsverkspropositionen och lyder:

»I afseende å qvinnorna såsom stationsföreståndare torde nemligen den vunna erfarenheten ådagalägga, att de visat sig fullt kompetenta att förestå sådana mindre stationer, å hvilka stationsföreståndarne i allmänhet äro de enda tjenstemännen och å hvilka i regeln icke finnas anstälda några manliga betjente, öfver hvilka stationsföreståndarne skola föra befäl, men att deremot, i den mån dessa mindre stationer, särskildt genom telefonväsendets tillkomst, utvecklats och föreståndareskapet derstädes föranledde skyldigheter beträffande linieunderhållet, allt kraftigare gjorde sig gällande behofvet att å dylika stationer anställa manliga föreståndare.»

Och sedan tillägger komitén:

»Ty när det blefve fråga för stationsföreståndaren om att biträda vid linieundersökningar samt föranstalta om afhjelpande

af tillfälliga fel å linier eller apparater — i hvilket senare fall stationsföreståndaren måste, åtminstone å de platser, der någon ingeniör icke funnes anställd, föra det *närmaste* befälet öfver vid stationen anställde reparatörer — vore enligt vunnen erfarenhet qvinnorna icke lämpliga till stationsföreståndare.»

Löneregleringen för telegrafverket. (Forts.)

Så säger komitén, och telegrafstyrelsen, som ju måste anses vara den bäste sakkunnige vi ega i denna fråga, yttrar helt kort, att »denna tillsyn, hvartill jemväl hörde kommando öfver reparatörer och deras biträden, innebure äfven att föranstalta om afhjelpande af tillfälliga fel å linier och apparater och att vid behof egenhändigt biträda dermed, allt göromål, som man icke rimligen kunde begära af qvinliga stationsföreståndare». Jag måste gifva telegrafstyrelsen rätt i detta dess uttalande, och erfarenheten från flera håll torde hafva bestyrkt sanningen deraf.

Nu har visserligen den förste ärade talaren yttrat, bland annat, att civilministerns utlåtande i frågan går i afseende å motiveringen åt ett håll, men i afseende å slutsatsen åt motsatt håll. Jag tror för min del, att detta civilministerns uttalande till statsrådsprotokollet, som här afses, icke är rigtigt återgifvet, ty civilministern säger i slutet af sitt anförande, att han af ekonomiska skäl, och derför att telegrafstyrelsen ansåge det vara så fördelaktigt, funne sig böra tillstyrka förslaget. Der finnes ju en fullt giltig motivering för tillstyrkandet, såvida ej den ärade talaren anser, att de ekonomiska skälen icke spela någon rol för staten. I sådant fall har han rätt, men sådan är icke civilministerns åsigt. Han säger uttryckligen, att de ekonomiska jemte öfriga af telegrafstyrelsen anförda skälen göra, att han ansåge sig böra tillstyrka förslaget, och således har den ärade talarens uppfattning af civilministerns yttrande icke varit fullt exakt.

Vidare sade den ärade talaren, att det låge en fara i att bilda en mellanklass mellan tjenstemän och betjente. Jag vet icke, hvarifrån han fått denna uppfattning. Åtminstone bestyrkes den icke af erfarenheten, ty om vi gå till jernvägsväsendet, hvilket ju är ett område, som ligger det nu ifrågavarande så nära som möjligt, så har man der vunnit en helt annan erfarenhet. Der har denna institution icke visat sig innebära någon fara, utan tvärtom visat sig mycket gagnelig för staten och verket. När förhållandet der är sådant, så vet jag icke, hvarför man icke här skulle kunna göra ett försök i afseende å dessa tjugu stationsmästare, hvarom här är fråga.

Det torde ej heller kunna förnekas, att det är af stor vigt och betydelse för ett verk sådant som detta att inom detsamma kunna skaffa betjente befordran, hvilket skulle blifva fallet genom den nu föreslagna anordningen.

I afseende å de blifvande stationsmästarnes qvalifikationer är att märka, att ju ingenting annat föreslagits, än att det skall göras ett försök och att dessa stationsmästare skola genomgå en

Löneregleringen för telegrafverket. (Forts.)

kurs i en skola inom telegrafverket, hvarigenom de skola erhålla de för stationernas skötsel nödiga insigterna. När dertill kommer, att det står telegrafstyrelsen till buds att vid utseende af dessa stationsmästare göra ett val bland mängden af sina underordnade och således liksom utvälja en elitkår bland betjente, så är det min bestämda öfvertygelse, att denna elitkår till följd af sina insigter, sin intelligens och sina goda egenskaper i öfrigt kommer att väl fylla dessa platser.

På grund af alla dessa skäl anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Boström, Filip: Om jag i likhet med den förste högt ärade talaren uppfattade denna fråga såsom egentligen, så att säga, en fruntimmersfråga, om jag ansåge, att en sådan lösning, som af utskottet föreslagits, skulle gifva uppslag till de qvinliga föreståndarinnornas uteslutande från telegrafverket, skulle jag visserligen icke höra till deras antal, som vilja tillstyrka utskottets förslag. Jag anser nemligen, att det är till fullo bestyrkt af de uttalanden, som här föreligga, att de qvinliga föreståndarinnorna i allmänhet sköta sina platser på ett utmärkt tillfredsställande sätt. Men på samma gång, som de göra det vid de mindre stationerna, har det visat sig i praktiken, att vid de större telegrafstationerna, der telegrambefordringen i allmänhet icke är så omfattande, men der det ena vexelbordet inrättas efter det andra, qvinliga föreståndarinnor icke äro lämpliga. Det har nemligen under de sista åren gång efter annan inträffat, att en sådan qvinlig föreståndarinna måst utbytas mot en telegrafkommissarie. Och det har visat sig, att ju mera telefonväsendet utvecklas, vid desto flera stationer uppstå svårigheter för de qvinliga föreståndarinnorna att sköta allt, som hör till tjensten: telefonledningarnas vidmakthållande, öfverinseende öfver reparatörer etc. Jag är också för min del öfvertygad om att, om dessa stationsmästare så småningom komma att inträda i tjenst, det skall visa sig, att vid en hel del af de vexelstationer å landsbygden, som för närvarande förestås af icke bildade föreståndarinnor, dessa måste ersättas med bildade sådana, och att sålunda den minskning, som de bildade qvinliga telegrafisterna få lida vid de större stationerna, kommer att motvägas af ökning, som kommer dem till godo vid mindre stationer.

Jag ser sålunda denna sak från annat håll, nemligen från ekonomiskt. Då är frågan: är Riksdagen villig att, när sådana stationer mer och mer uppstå, utbyta de qvinliga föreståndarinnorna mot kommissarier? Hade det nu förelegat ett förslag till inrättande af 20 nya kommissarietjenster, är jag öfvertygad om att något sådant motstånd, som nu här förefinnes, icke skulle hafva gjorts. Den nu föreslagna anordningen är ju emellertid tillstyrkt, utom af komitén och telegrafstyrelsen, äfven af så godt

som alla förmännen för dessa föreståndarinner. Deras förmän äro telegrafdirektörerna och distriktsingeniörerna, och alla desse hafva utan undantag medgifvit, att vid de större stationerna manliga krafter äro att föredraga framför qvinliga. Jag anser, att desse förmäns vitsord bör väga lika tungt och mycket tyngre än den motsägelse mot förslaget, som till Kongl. Maj:t lär hafva inlemnats af en del telegrafkommisarier, hvilka icke kunna räknas som dessa föreståndarinnors förmän. *Lönereglering för telegrafverket.* (Forts.)

Nu har herr Billing yttrat, att svårigheten för en stationsmästare att regera bildade qvinnor torde komma att visa sig ganska stor. Ja, det beror på hvad man menar med bildade qvinnor. Skulle nu stationsmästarne ersätta bildade qvinliga telegrafister, komme icke att under deras befäl stå några bildade qvinnor, i den mening herr Billing nu tagit detta begrepp, utan endast vanliga telefonister, och nog föreställer jag mig, att stationsmästarne med lätthet skulle kunna regera dessa.

Det är på dessa grunder, och då jag icke kan se, att denna anordning med stationsmästare skulle blifva ett uppslag till de qvinliga telegrafisternas utestängande från telegrafverkets tjenst, som jag af praktiska skäl anser det förmånligt, att statsutskottets förslag varder af Riksdagen godkändt. Jag ber att få yrka bifall till utskottets förlag.

Herr Nyström, Carl: Den siste ärade talaren har sagt, att det här är en qvinnofråga. Ja, intet ondt i det. Så är det nog. Men han har vidare sagt, att det inte alls är tal om att motverka qvinnornas ställning och arbete. Olyckligtvis står dock som en signal öfver ärendet hela det famösa uttalandet, att syftet är att utmönstra det qvinliga elementet från en viss verksamhetsafdelning. Man får väl sålunda antaga, att den åtgärd, som i honom funnit en förespråkare, går ut på att tillbakaträngа det qvinliga elementet. Men i denna sal finnes det nog många, som göra sig denna fråga: har då qvinnornas tjenstgöring på detta område varit af den beskaffenhet, att de gjort sig förtjenta af att undanträngas? Och jag tänker, att denna fråga besvaras med nej; ty det kan man nog icke säga, att qvinnorna i telegrafverkets tjenst gjort sig förtjenta af att undanträngas. Kan man icke detta, står man nu i begrepp att begå en orättvisa, en orättvisa mot qvinnorna, hvilkas tjenstgöring i de flesta fall varit fullt mönstergill, och kanske också en orättvisa mot tjensten, emedan, om den skötes väl af qvinnorna, den måhända kommer att lida på en förändring. Man skall då naturligtvis fråga, hvad vi hafva för särskilda skäl att yrka afslag på den punkt, som nu närmast hotar qvinnornas ställning och verksamhet, nemligen förslaget om de nya stationsmästarne. Ja, det måste villigt erkännas, att det finnes en auktoritet, som för oss varit bestämmande, den man, som skrifvit den vidlyftiga och mycket bevisande reservationen inom

Löneregleringen för telegrafverket. (Forts.)

komitén. Det har synts oss, att han styrkt sig hafva en sådan erfarenhet och en sådan sakkunskap, att hans ord måste väga mera än något annat inlägg. En och annan af oss, kanske de fleste, hafva äfven supplerat detta intyg om qvinnans förtjenst med erfarenhet från sitt personliga område, och under sådana förhållanden hafva vi känt en bestämd motvilja mot att qvinnornas utsigter till befordran, deras framgång i tjensten skulle inskränkas genom inrättande af denna nya klass, dessa befordrade telegrambärare. Af dem hoppas man så mycket. Ja, jag vill ej säga något ondt om telegrambärarne. Måhända hafva de visat sig ega alldeles utmärkta egenskaper. Men det synes mig, att bevisskyldigheten är origtigt placerad. Först skall man styrka, att med större utveckling af telefonväsendet qvinnorna *icke* kunna sköta denna verksamhet. Först skall man *styrka* detta och *icke blott gissa*, att, om det kommer till frågan om öfvervakande af reparatörer m. m., det skall visa sig, att sådant icke kan utföras af qvinnor, eller att, om det behöfves extra reparatörer för arbetens öfvervakande, sådana icke kunna till skäligt pris anskaffas. Först skall detta styrkas, och sedan må man säga: då det ej kan hjelpas på annat sätt, få vi göra försök med stationsmästare; men att från början uppfostra telegrambärare till att blifva ordinarie eller alltså till att stå i vägen för och stänga qvinnornas utsigter till befordran, under *antagande*, att det är telegrambärarne, som göra't kunna, och att qvinnorna ej kunna det, det innefattar från min synpunkt sedt en tydlig orättvisa, mot hvilken jag måste på det bestämdaste opponera mig. Det är sant, att tjensten måste framför allt skötas. Den satsen skall jag också gerna vara med om att tillämpa här, och alltså, om det presteras bevisning, att tjensten icke kan skötas genom utveckling af det nuvarande systemet, att den icke kan skötas utan qvinnornas tillbakaträngande från en verksamhet, som de visat sig väl sköta och väl uppehålla, efter hvad den vigtiga reservationen gifver vid handen, då — *men också först då* — må stationsmästarne rycka in på qvinnornas platser. Äfven en talare på jemtlandsbänken har i sitt inlägg hållit sig till gissningar. »Erfarenheten *torde* hafva visat», hette det m. m. i samma stil.

Om man nu frågar mig, hvad jag vill yrka uti ifrågavarande afseende, svarar jag helt kort detta: se till, om icke äfven det nuvarande qvinnosystemet kommer att fortfarande arbeta bra, se till, om icke äfven det, hvarför qvinnorna anses mest olämpliga, reparationsarbetet, kan skötas under deras öfverinseende eller med biträde, anordnadt i form af något slags reparatörskår — en sådan finnes ju för öfrigt redan —; och när det blifvit bevisadt, att detta *icke* går, ersätt dem då med någonting annat! Den, som vill börja med att ersätta qvinnorna, undanträngа dem, hålla dem tillbaka, innan det är bevisadt, att det icke är möjligt att bibehålla dem på dessa platser, den begår en orättvisa.

Herr talman! Oaktadt här är mycket att tillägga, så och då den förste ärade talaren efter mitt förmenande i det närmaste undangjort bevisningen, behöfver jag blott instämma i hvad han sagt, såväl med afseende å argumenteringen som med afseende å den slutsats, hvartill han kom.

Löneregleringen för telegrafverket. (Forts.)

Herr Wijk: Då jag icke kunnat vara med om att tillstyrka utskottets förslag, utan stält mig bland reservanterna, har det skett hufvudsakligen på grund af de skäl, som reservanten i komitén, byråchefen Wennman framhållit och på grund af herr statsrådet och chefens för civildepartementet motivering för bifall, hvilken, efter mitt förmenande, vid dess genomläsande gör intryck af att i stället vara motivering för afslag. Då dessa skäl redan blifvit af den förste högt ärade talaren utvecklade, kan det ju icke komma i fråga, att jag skulle trötta kammaren med att upprepa desamma.

Jag ber likväl att få påpeka, att, då den ärade representanten på jemtlandsbänken framhöll, att den nämnde reservanten i komitén sagt sig föredraga de manliga föreståndarne framför de qvinliga, han glömde tillägga det väsentligaste. I statsrådsprotokollet angifves reservantens uppfattning uti ifrågavarande afseende vara, »att, om än vid lika kompetens manlige föreståndare kunde vara att föredraga framför qvinliga, deraf icke följde, att manlige föreståndare *af betjenteklass* borde föredragas framför qvinnor af tjenstemannagrad». Detta »af betjenteklass» har representanten på jemtlandsbänken förbisett. Han har sålunda glömt just det, man har att fästa sig mest vid.

På grund af de skäl, jag nu åberopat, ber jag få yrka bifall till det i reservationen framstälda förslaget, att i stället för »100 telegrafister eller stationsmästare, de senare högst 20, hvardera» måtte i förevarande stat upptagas: »100 telegrafister, hvardera», samt att i den följande anmärkningen den ändring måtte vidtagas, att orden »och stationsmästare» uteslutas och »ega» utbytes mot »eger».

Herr Pettersson: Då jag såsom ledamot i post- och telegrafkomitén i fråga om förbättrade aflöningsförmåner för i telegrafverkets tjenst anstälda qvinnor stält mig på deras sida samt äfven väckt motion i samma syfte, må jag väl icke misstänkas för att tillhöra dem, som skulle på något sätt vilja vara med om att utestänga det qvinliga elementet från telegrafverkets tjenst, hvilket en föregående ärad talare sagt ligga i utskottets förslag. Tvärtom vill jag gifva all heder åt det qvinliga arbetet inom telegrafverket. Der, som öfverallt annorstädes, der qvinnans arbete tages i anspråk, måste det erkännas vara godt, samvetsgrant och billigt. Men här gäller det icke qvinnofrågan, utan sakens dimensioner äro endast, om det på dessa 20 stationer skall till-

Löneregleringen för telegrafverket. (Forts.)

sättas manliga kommissarier eller stationsmästare. Vi se också, att den reservant inom komitèn, som här blifvit så mycket åberopad, talar om en underklass af kommissarier, och införandet af en sådan ny tjenstemannaklass har komitén icke funnit tilltalande.

Jag ber om tillstånd att få rätta ett ofrivilligt misstag, som den förste ärade talaren begått. Jag skall emellertid icke läsa upp något ur komitébetänkandet, ty det har förut varit så många, som läst upp långa stycken ur detta, att kammaren kan vara trött höra mera. Komitén har uttryckligen uttalat, att på stationer, der det finnes stationsmästare, det icke får anställas några andra telegrafister eller sådana, som tagit examen, utan att under stationsmästarne endast sådana skola få anställas, som utbilda sig till mästare. Inga qvinliga telegrafister kunna således under tjenstgöring komma att sortera under stationsmästarne, men möjligen några föreståndarinnor för telefonvexelstationer, och dessa telefonister hafva icke åtnjutit annat än folkskolebildning.

Jag ber vidare att få framhålla, att inom komitén ingen enda gång en tanke varit uttalad att inskränka qvinnornas användning i telegrafverkets tjenst. Tvärtom! För närvarande är ställningen sådan, att af den ordinarie telegrafstationspersonalen qvinnorna utgöra 55 procent. Komitén ville öka denna procent till 59, och segrar utskottets förslag i nästföljande punkt, ökas qvinnornas antal ända till 63 procent af stationspersonalen. Kan man under sådana förhållanden med fog och rättvisa säga, att detta är ett undanskjutande af qvinnorna? Det är icke sant tal.

Inom komitén förelågo uttalanden, infordrade från förmännen för stationerna, och de allra flesta af dessa uttalanden gingo ut på att en del stationer måste erhålla till föreståndare män. Om nu Riksdagen vill förkasta detta, gå rakt emot komitén, telegrafstyrelsen och förmännen inom telegrafverket, ja, dertill har ju Riksdagen full rätt och makt, men Riksdagen skulle allt derigenom taga på sig ett ansvar i en organisationsfråga, der Riksdagen icke besitter så noggranna förutsättningar för att kunna vara rätter målsman för en åsigt, som är så afvikande mot hvad utredningen gifvit vid handen.

Med hvad jag sagt har jag endast velat begränsa frågan till de dimensioner den verkligen har, och jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr von Möller: Med synnerligt intresse har jag följt utvecklingen af denna fråga samt tagit del af komiténs betänkande, men jag kan icke neka till att jag med ändå större intresse läst den dervid fogade, briljant skrifna reservationen af byråchefen Wennman. Under diskussionen har man sökt så mycket som möjligt framhålla, att *alla* sakkunniga myndigheter, komitén, Kongl. Maj:t m. fl. tillstyrkt den nu ifrågasatta förändringen. Det må då vara

mig tillåtet att erinra beträffande komiténs sammansättning, att generaldirektören för telegrafverket på grund af sjukdomsorsak utgick ur komitén och att en yngre tjensteman inträdde i hans ställe. Med all aktning för det utmärkta arbete, som komitén för öfrigt har gjort, tillåter jag mig dock fråga: kan man verkligen såsom en föregående talare säga, att alla sakkunnige tillstyrkt detta förslag? Jag vågar bestämdt bestrida detta, och jag hemställer till kammaren, om icke, sedan generaldirektören utgått ur komitén, byråchefen Wennman, som under så många år tjenstgjort å telegraftrafikbyrån inom telegrafstyrelsen, må tilltros större kompetens och sakkunskap att bedöma denna fråga än öfrige komitéledamöterna samt öfrige personer, som tillstyrkt hvad utskottet nu i sin tur förordat. *Löneregleringen för telegrafverket.* (Forts.)

Jag har förut antydt, att jag för min del naturligtvis står på reservanternas sida, och jag skall tillåta mig att gent emot talaren på jemtlandsbänken, som framhållit något af hvad byråchefen Wennman sagt, få påpeka, att på sidan 364 i komiténs betänkande förekommer ett uttalande af samme reservant, att, om på vissa stationer de nuvarande telegrafisterna anses böra utbytas mot manlige föreståndare, för ändamålet bör inrättas en lägre kommissarieklass. Såsom skäl anför reservanten, att han icke kan finna, hvarför föreståndaren för en sjelfständig telegraf- och telefoncentralstation skulle kräfva *mindre allmänbildning* än en postmästare vid ettt mindre postkontor, utan att tvärt om *behofvet af språkkunskap* torde vara *större* för en *telegrafföreståndare.*

Eftersom vi äro inne på språkfrågan, ber jag också att få erinra om att reservanten påpekar, att det icke gäller blott och bart att bokstaf efter bokstaf upprepa eller kollationera ett utländskt telegram, utan att på grund af internationella öfverenskommelser telegrammen äfven måste rättas och underrättelse rörande anmärkt felaktighet då skall affattas på franska språket. Huru skulle de ifrågasatta stationsmästarne vara i stånd dertill? Enligt hvad nu blifvit föreslaget, skulle de genomgå en kort språkkurs, men det vore meningen, att de under tiden skulle fortfara med sin budbäring under 8 à 10 timmar dagligen och sedan under resten af dagen göra språkstudier. Jag undrar just, huru mycken nytta de då skulle hafva af denna kurs!

Såsom ett särskildt skäl för bifall till utskottets hemställan har vidare anförts, att man väl hellre än att besätta de 20 platserna med kommissarier med 2,800 kronors aflöning borde vilja å dem anställa stationsmästare med 1,500 kronors aflöning. Jag vill deremot erinra, att, enligt hvad reservanten visat, en till fyra år beräknad utbildningskurs skulle för hvar och en af 20 mästareaspiranter komma att gå till ungefär 2,400 kronor, d. v. s. för alla 20 en summa af 48,000 kronor, och att, inberäknadt kostnaden för lika många reserver och biträden, telegrafverket skulle drabbas af en utbetalningskostnad af 96,000 kronor. Härmed

Löneregleringen för telegrafverket. (Forts.)

tror jag, att sparsamhetsfrågan är reducerad till den punkt den förtjenar.

Det säges, att det nu icke skulle göras annat än ett »*försök*», om ock på *ordinarie stat.*

Jag ber om ursäkt, men jag vågar hysa mina dubier, ingalunda om komiténs eller utskottets afsigt; men, ser man tillbaka huru hela denna qvinnofråga inom telegrafverket behandlats, så må det vara mig tillåtet att hysa mina tvifvelsmål och betrakta detta försök, som nu skall göras med de tjugu stationsmästarne, såsom ett försök att bända upp *hela* dörren för att få stationsmästarne *in* och telegrafisterna *ut* ur verket. Detta har reservanten på det allra tydligaste och kraftigaste sätt betonat, och han säger på ett ställe, att äfven om detta icke skulle komma att genast föranleda till någon ändring, så skulle genom detta försök de qvinliga telegrafisterna så småningom komma att tröttna. Han är af den uppfattningen, att detta skall komma att leda derhän, att personer af betjentgraden efter hand komma att utträngа de äldre qvinliga telegrafisterna från befordran. Detta vill jag icke vara med om. I fjol yttrade jag mig mot de läkarebetyg, som fordras för qvinliga telegrafister vid sökande af ordinarie befattning. Jag ansåg detta vara en orättvis fordran, och jag hyser allvarliga farhågor för hvad framtiden skall bära i sitt sköte, derest utskottets förslag i denna punkt bifalles.

På dessa och många andra skäl, som det skulle blifva för långt att angifva, ber jag att på det varmaste få yrka bifall till reservationen.

Herr Fränckel: Det torde måhända vara nödvändigt att fästa kammarens uppmärksamhet derpå, att de nu föreliggande förslagen till stater för post- och telegrafverken skilja sig i så måtto från hvarandra, att det i afseende å posten gäller hufvudsakligen en aflöningsfråga, men att förslaget i afseende å telegrafverket tillika innebär en organisationsfråga. Under sådana förhållanden torde kammaren inse, att man vid behandlingen af specielt den nu föreliggande frågan måste fästa afseende vid att hvad som här är föreslaget har tillkommit till följd af verkets utveckling och att denna verkets vidare utveckling måste åstadkommas med minsta möjliga kostnad.

Hvad är nu frågans kärnpunkt, om man bortser från alla känsloskäl, vare sig de gälla qvinnor eller kommissarier? Jo, det är att vid åtskilliga telegrafstationer äro förhållandena sådana, att enligt telegrafstyrelsens åsigt — och den borde man väl icke här kunna rubba — det är nödvändigt att förse dessa med *manliga* föreståndare. För detta ändamål har utskottet tillstyrkt, och nu äfven kammaren beslutit, att 15 nya kommissarier skola anställas, och att således ett antal nya kommissariestationer redan nu måste inrättas. Men längre har telegrafstyrelsen ingalunda gått i afse-

Löneregleringen för telegrafverket. (Forts.)

ende på ökadt antal kommissarier. Telegrafstyrelsen har ansett, att när man står inför en så stor och dyrbar utveckling som att förvandla ett stort antal stationer till stationer med manliga föreståndare, så måste man tillse, i hvilken mån det är möjligt att åstadkomma detta utan allt för stora kostnader. I detta fall har telegrafstyrelsen tagit till mönster den väg, som jernvägsstyrelsen inslagit redan för 30 år sedan, då på samma sätt när stationernas antal växte och man fann, att man med lägsta aflöning för stationsinspektorer icke kunde tillfredsställa den klass af tjenstemän, som fick sådana platser, man måste gå längre ned för att med de löner, som der kunde bestås, få personer, som kunde vara nöjda och känna sig belåtna med sin ställning. Hvad gjorde man då? Man inrättade de s. k. stationsmästarestationerna, sådana, der personer, tillhörande betjentklassen, fingo samma befäl, som enligt reglementet tillhör en stationsinspektor, och detta försök har, såvidt jag har mig bekant, utfallit särdeles lyckligt. Af 398 stationer, som år 1902 förefinnas vid statens jernvägar, äro numera endast 179 stälda under befäl af stationsinspektorer, under det att 219 förestås af stationsmästare. Man får väl således antaga, att resultatet har varit fullt efterföljansvärdt. Man har då inom telegrafstyrelsen tänkt sig, att man skulle kunna inslå på en likadan väg, och man hade inom telegrafstyrelsen till och med i stor utsträckning föreslagit, att, då stationer behöfde förvandlas till sådana som kräfde manliga föreståndare, man redan nu skulle anställa sådana föreståndare ur betjentklassen. Men på grund af invändningar, som gjordes inom komitén, och icke minst på grund af den reservation, som afgafs af en erfaren telegrafman, fann man i detta fall frågan så qvistig, att man icke ansåg sig kunna tillstyrka mer än de 20 dylika stationer, som nu äro föreslagna på försök, och om denna åsigt hafva telegrafstyrelsen, Kongl. Maj:t och nu senast statsutskottets majoritet förenat sig.

Det förefaller mig mycket besynnerligt, att de, som här motsatt sig detta arrangement, icke gjort samma invändning redan vid behandlingen af postverkets stat. På sidan 41 i betänkandet finner man mycket skarpt framhållen önskvärdheten af att man för sådana tjenster, der icke större kompetens erfordrades, skulle söka använda personer ur betjentklassen, och detta har föranledt det ändrade anslag, som postverket begärt och som kammaren för några minuter sedan godkänt. Nu står frågan på samma punkt, och hvad har statsutskottet i detta fall sagt? Jo, statsutskottet säger: »Hvad angår förslaget, att ett mindre antal af dessa stationer skulle hädanefter erhålla manliga föreståndare med lägre kompetens, än för kommissarierna är föreskrifven, har utskottet ansett sig böra tillstyrka hvad härutinnan föreslagits, hvarigenom möjlighet skulle vinnas att förvärfva erfarenhet angående förutvarande vaktbetjentes lämplighet såsom stationsföre-

Löneregleringen för telegrafverket. (Forts.)

ståndare, helst som vid statens jernvägar, der stationsmästare af betjentklass numera användas i stort antal, denna anordning lärer visat sig ändamålsenlig». Sedan refereras komiténs uttalande och utskottet tillstyrker dessa 20 stationsmästare.

Nu har man velat göra troligt, att det skulle finnas åtskilliga skäl emot ett sådant arrangement. Ja, hvarifrån uppgifvas då dessa skäl? De komma icke ensamt från den qvinliga personalen inom telegrafverket, som naturligtvis häri ser en försvårad möjlighet till befordran, hvilket inom parentes sagdt är ett fullständigt misstag. Ty det lärer väl icke kunna bestridas, att telegrafstyrelsen bör vara den, som bedömer, när en station kräfver en *manlig* föreståndare, och om detta sker på annat sätt eller afser andra stationer än förslaget afser, så lärer detta väl icke öka de qvinliga telegrafisternas utsigter till befordran. Men dessa motskäl komma äfven från annat håll, nemligen från tjenstemännens, der man naturligtvis, lika ogerna som förut vid statens jernvägar, ser en konkurrens från betjentklassen, som anses ega mindre kompetens till dessa tjenster på grund af de fordringar, som man stälde å deras innehafvare, när man till dem endast befordrade tjenstemän. Denna tjenstemännens afvoghet mot stationsmästarne kan jag förstå. Ty de kunna resonera så: hvarför fordrar man af oss en viss kompetens, när man till ungefär samma tjenst befordrar betjente med mindre kompetens. Enda skilnaden är, att kompetensen är olika, men chefskapet för stationen är detsamma.

Man har vidare sagt, att man genom inrättandet af dessa tjenster skulle försvåra befordran för telegrafisterna och således icke tillmötesgå dem i afseende å de möjligheter till befordran, som för dem nu förefinnas. Ja, men jag vill fråga, huruvida man icke kan vända den frågan om och se till, huruvida icke denna betjentklass, inom hvilken det finnes ganska kompetenta personer, som på grund af genomgångna kurser kunna vara lämpliga att befordras, också kan hafva samma pretention på befordran. Jag har nyligen fått reda på att inom telegrafverket användas numera 100—150 budbärare, beroende på korrespondensens storlek. Månne icke äfven från detta håll kunde framställas fullt berättigade pretentioner på befordran?

Då jag sålunda måste ställa mig på den ståndpunkten, att frågan är en organisationsfråga i sammanhang med den nya stora organisationen, så kan jag med skäl fråga, om det kan vara klokt att förhindra telegrafstyrelsen att i detta fall ställa så, som telegrafstyrelsen anser vara lämpligt och ekonomiskt. Jag tror för min del, att vid den förberedande behandlingen af denna organisationsfråga, då man haft att bemöta den reservant, som varit af motsatt åsigt, det visat sig att de skäl, som talat för anställande af detta försök, vägt mera än de känsoskäl, som härvidlag kunnat spela in och som grunda sig på den föreställningen,

att man genom detta arrangement skulle hindra den qvinliga personalen vid telegrafverket att för framtiden komma i åtnjutande af samma ställning som hittills. Det torde icke kunna förnekas, att om man också måste erkänna, att qvinnors användning inom telegrafverket i den utsträckning, som den fått, varit både nyttig och lämplig, så bör detta dock icke få förhindra, att tjensten inom telegrafverket skötes på ett sätt, som kan uppfylla både statsverkets och allmänhetens fordringar, och att man i första rummet måste taga hänsyn till telegrafstyrelsens mening i detta afseende.

Löneregleringen för telegrafverket. (Forts.)

De herrar, som fruktat, att detta försök skulle komma att medföra fortsatta försök på samma område, måste i sådant fall medgifva, att då har ju telegrafstyrelsen haft skäl att göra ett försök; ty då medför det ju fördelar, om det lyckas, och medför äfven ekonomisk besparing, som manar till efterföljd.

På dessa skäl ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Grefve Taube: Vore det här meningen att utesluta eller utestänga qvinnorna från telegrafverkets tjenst, så skulle jag vara den förste att motsätta mig en sådan åtgärd. Jag anser emellertid, att så icke är fallet, utan att det här gäller att ersätta dem med män på sådana platser, der telegrafstyrelsen anser sig vara bättre betjent af manlig personal.

Det har förut talts om dessa stationsmästare. Min erfarenhet är den, att de mycket väl fylla sina platser och att de äro till stort gagn i många afseenden för det verk, der man har sådana personer anställda.

Dessutom kan jag icke underlåta att nämna, att jag tycker det vara bra hårdt för detta stora antal telegrambärare, om man icke skulle kunna bereda dem någon möjlighet till framtid i det verk, der de komma in vid så unga år, utan om de, när de komma till ynglingaåldern, ovilkorligen skola släppas derifrån och kastas ut i verlden för att skaffa sig en ny sysselsättning. Detta innebär för mig icke något tilltalande, i synnerhet då det blott är fråga om att bereda ett så litet antal, som här afses, en förmånligare framtid såsom föreståndare.

Det har här äfven framhållits, att den bristande språkkunskapen skulle utgöra en så stor svårighet. Ja, jag erkänner villigt, att det är ett stort plus. Men jag vill först och främst nämna, att vid jernvägarne och dess telegraf hafva vi anställda massor af unga pojkar, hvilka på ett både för verket och för allmänheten fullt tillfredsställande sätt sköta sina tjensteåligganden.

Det har nu sagts, att telefoneringen kommer till, och att till stationen komma utländska telegram, som skola telefoneras. Ja, det må nu sägas, och på det svarar jag med en fråga: äro telegrafisterna språkkunniga, så att de kunna detta? Derpå tviflar

Löneregleringen för telegrafverket. (Forts.)

jag, ty jag tror, att telegrafisterna i allmänhet — för resten mycket klokt och förståndigt — rekryteras ur en samhällsklass, der man icke är så språkkunnig, att man kan uppfylla dylika fordringar, utan att frågan om de utländska telegrammen, som skola telefoneras, får rangeras på ett eller annat sätt.

Jag anser således, att frågan icke gäller att utestänga ett antal qvinnor från telegrafverkets tjenst, utan endast att anställa stationsmästare i stället för kommissarier på de platser, der telegrafstyrelsen anser sådant lämpligt, och då det nu endast är fråga om att på försök anställa 20 stationsmästare, samt då striden således icke står mellan qvinnor och män, utan mellan billiga stationsmästare och dyrare kommissarier, så får jag yrka bifall till utskottets förslag.

Friherre Sparre: Jag har blifvit uppkallad af en talare på vestgötabänken, som beskylde mig för att hafva citerat felaktigt. Jag håller här i min hand »underdånigt betänkande» af post- och telegrafkomitén, andra delen och läser der på sidan 357 i herr Wennmans reservation: Emot hvad uti motiveringen förekommer rörande qvinnornas olämplighet såsom föreståndare för sådana stationer, der skyldigheter förekomma beträffande linieunderhållet, der reparatörer finnas anställda under stationsföreståndarens befäl och der upplysningar skola lemnas allmänheten angående telefonförhållanden, finnas väl flera erinringar att göra, ehuruväl äfven reservanten har den uppfattning, att, i den mån göromålen vid en station blifva mera mångartade och så att säga yttre, en manlig föreståndare i *allmänhet* bör reda sig bättre än en qvinlig. Jag ber att få nämna, att jag citerat detta för att visa, att äfven reservanten inom komitén, som så kraftigt motarbetat stationsmästareförslaget, likväl har samma uppfattning som de öfriga ledamöterna, att det finnes flere stationer, der det behöfves manliga föreståndare.

Jag kunde gerna hafva läst upp några sidor till, om jag hade trott, att det intresserat herrarne. Men jag ansåg det icke behöfligt för hvad jag ville bevisa.

Jag sade för öfrigt, att, om Riksdagen afslår detta förslag, så kommer telegrafstyrelsen att gå just den väg, som herr Wennman tänkt sig, nemligen att söka få vissa telegrafstationer skötta af telegrafkommissarier. Jag bestrider således, att jag citerat orätt; det var blott detta jag ville hafva sagdt.

Herr Rodhe: Jag har i denna fråga icke kunnat annat än ställa mig på reservanternas sida. De skäl, som bestämt mig härför, skall jag be att få på följande sätt i korthet sammanfatta. De äro: först och främst att jag anser det innebära en grof orättvisa mot de qvinliga telegrafisterna, om de skulle genom att utestängas från de stationer, som nu skulle lemnas åt stations-

Lönereglering för telegrafverket. (Forts.)

mästarne, utestängas från möjligheten till en befordran, af hvilken de gjort sig väl förtjenta; vidare att jag anser det vara i hög grad betänkligt att sänka bildningsnivån hos den kår, hvarom fråga är; vidare att det torde vara alldeles nödvändigt, att god språkkunskap finnes hos personalen å en stor del af dessa stationer, der förekomsten af utländska telegrammer, trots hvad som här blifvit sagdt, ofta lärer vara högst betydlig — och klart är, att sådana telegram endast med stor svårighet kunna befordras utan att sådan språkkunskap är för handen, särskildt om de skola befordras genom telefon —; vidare att tillsynen öfver byggnader och inventarier, såvida den icke kan ega rum genom de qvinliga telegrafisterna, mycket väl kan utöfvas genom vederbörande distriktsingeniörer och inspektörer; samt slutligen att utsigt till befordran för telegrambärare alldeles icke saknas, äfven om de icke kunna komma i åtnjutande af nu ifrågavarande platser, då, enligt hvad byråchefen Wennman upplyst, de kunna befordras till inkasserare, materialvakter, apparatjusterare, reparatörer och dylikt.

På dessa skäl ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr Almström: Jag ber att till kammaren få hemställa, huruvida större kännedom om det sätt, hvarpå arbetet inom telegrafverket lämpligast bör skötas, är att söka hos reservanterna inom statsutskottet än hos telegrafstyrelsen och den komité, som Kongl. Maj:t tillsatt för att utarbeta förslag till ny stat för verket. För min del anser jag, att Riksdagen beträder en origtig väg, om den icke rättar sig efter de sakkunnige, utan låter leda sig af känslostämningar, som visserligen, i vissa fall kunna vara berättigade, men som i det föreliggande icke motväga de skäl, som finnas för det af Kongl. Maj:t framstälda förslaget.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att i afseende på förevarande del af aflöningsstaten för telegrafverkets stationer yrkats, dels att hvad utskottet hemstält skulle bifallas, dels ock, af herr *Billing*, att kammaren måtte bifalla utskottets hemställan med den ändring, att dels i berörda stycke af staten skulle utgå orden »eller stationsmästare, de senare högst 20», dels ock i anmärkningen under stycket orden »och stationsmästare ega» utbyttes mot »eger».

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan, hvilken förnyades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Löneregleringen för telegrafverket. (Forts.)

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad statsutkottet i utlåtandet n:o 7 punkten 5 Afdelningen I A mom. 3 angående aflöningsstaten för stationerna under rubriken Stationsföreståndare hemstält i afseende på 100 telegrafister eller stationsmästare, de senare högst 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets ifrågavarande hemställan med den af herr Billing föreslagna ändring, att dels i berörda stycke af staten utgå orden »eller stationsmästare, de senare högst 20», dels ock i anmärkningen under stycket orden »och stationsmästare ega» utbytas mot »eger».

Omröstningen företogs och vid dess slut, sedan jemväl den förseglade sedeln öppnats, befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 60;

Nej — 61.

Framställningen angående aflöningsstaten för stationerna under rubriken »Biträdande tjenstemän» i afseende på 255 telegrafister.

Herr Billing: Utskottet har i denna punkt gjort en förändring i Kongl. Maj:ts förslag beroende på en enskild motion. Men då utskottets förslag sammanhänger med den punkt, hvari kammaren nu fattat beslut — antalet telegrafister hade höjts med tanke på att utskottet föreslagit indragning af 20 qvinliga stationer —, så anser jag för min del, att det numera icke är skäl att hålla på de föreslagna 255 telegrafisterna, utan hemställer jag, att kammaren i anledning af sitt nyss fattade beslut måtte i denna punkt bifalla Kongl. Maj:ts förslag oförändradt.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande föreliggande del af aflöningsstaten för telegrafverkets stationer endast yrkats, att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, så vidt den skilde sig från Kongl. Maj:ts förslag i denna del, skulle godkänna Kongl. Maj:ts ifrågavarande förslag utan förändring.

Härefter gjordes propositioner, först på bifall till hvad utskottet hemstält samt vidare på godkännande af nyssnämnda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med ja besvarad.

Löneregleringen för telegrafverket. (Forts.)

Återstående delar af mom. 3.

Utskottets hemställan bifölls med den ändring, som föranleddes af kammarens beslut vid behandlingen af de förut genomgångna delarne af förevarande moment.

Mom. 4.

Herr Nyström, Carl: Herr grefve och talman! Äfven med risk, att de, som hafva talat för qvinnans rätt i nu förevarande afseende, skola få en förnyad beskyllning för att vara för mycket känslofulla och svärmiska, nödgas jag fästa uppmärksamheten på ett förhållande, som afser anslagen under denna rubrik. Jag skall dock icke göra något yrkande, ty sådant kan här icke ifrågakomma.

Först och främst ber jag att få frambära ett tack för allt hvad som är åtgjordt i fråga om dessa tjenster, men för det andra vill jag för kammaren påpeka det egendomliga sätt för aflöning, som förekommer vid lokaltelefonen. Man har funnit, huru besvärligt det skulle vara att för ett sådant slags tjenster belasta sig med underhållet för en qvinna — låt oss säga det under nästan hela hennes lifstid, alltså äfven under den tid, då hon måhända skulle vara mindre tjenstduglig, och man har derför i stället hittat på ett sätt, som onekligen är mycket praktiskt. Denna qvinna anställes blott på fem års tid; efter dessa fem år skall hon lemna tjensten och får då såsom respenningar en viss summa, med hvilken hon sedermera får försöka att taga sig fram i lifvet, så godt hon kan. Jag kan icke klandra detta aflöningssätt, då det ses från telegrafverkets synpunkt; det är ytterst praktiskt och ytterst effektivt. Men jag fick en anledning att begära ordet, då för några minuter sedan en talare här framhöll, att de eventuella stationsmästarne genast, i och med det de lemnade telegrafverket, skulla kastas ut i verlden och nödgas söka nya sysselsättningar. Just så resonerar man här också: dessa telefonister skola kastas ut i verlden och söka nya sysselsättningar med hjelp af de 300 kronor, som de få med sig på färden. Herrarne kunna väl finna, att, sedan de uppoffrat en så stor del af sin ungdomstid, deras ställning kanske icke är alltför afundsvärd. Från statens synpunkt, från telegrafverkets synpunkt är emellertid detta ett godt sätt, och jag kan heller icke säga, att dessa qvinnor äro i mycket sämre ställning än en hop qvinnor i andra anställningar, hvilka få arbeta några år och sedan erhålla

Löneregleringen för telegrafverket. (Forts.)

afsked. Men nog har man rättighet att säga, att detta är ett praktiskt sätt, som har sin betänkliga sida. Man köper ungdomskraften och frigör sig från följderna af den tilltagande ålderdomssvagheten.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i nu föredragna moment hemstält

Underafdelningarna B—D.

Hvad utskottet hemstält bifölls.

Slutmeningen.

Herr Billing: Jag ber att få yrka bifall till denna punkt, men med den förändring af siffran, som föranledes af kammarens beslut vid punkten A 3.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, godkändes slutmeningen med den förändring af anslagssumman, som följde af kammarens beslut vid behandlingen af mom. 3 i underafdelningen A.

Ingressen.

Godkändes i hvad den ej afgjorts genom kammarens beslut vid behandlingen af förut genomgångna delar af afdelningen I.

Afdelningen II.

Utskottets hemställan bifölls.

Afdelningen III.

Herr Billing: Jag ber att få yrka bifall till det föredragna momentet med den förändring, som är en nödvändig följd af kammarens beslut i punkten I.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, biföll kammaren utskottets hemställan i afseende på afdelningen III med den ändring, som föranleddes af kammarens beslut i afseende på afdelningen I A mom. 3.

Afdelningen IV.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 6.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 7.

Mom. a).

Angående aflöning åt en underläkare vid Kristinehamns hospital.

Herr statsrådet Westring: Herr talman, mina herrar! Då chefen för civildepartementet för närvarande är upptagen i Andra Kammaren, der denna hufvudtitel samtidigt behandlas, skall jag anhålla att för några ögonblick få taga kammarens uppmärksamhet i anspråk för att angifva de skäl, som föranledt regeringen att framlägga förevarande, af statsutskottet afstyrkta förslag.

Förslaget afser, att vid Kristinehamns hospital skulle anställas en underläkare med en lön af 2,000 kronor jemte vissa naturaförmåner. Statsutskottet har afstyrkt detta förslag under anförande allenast, att utskottet icke funnit sig öfvertygadt om nödvändigheten af att inrätta en sådan tjenst. Jag har nu visserligen icke någon förhoppning om att kunna bibringa kammaren öfvertygelsen om en sådan nödvändighet, men jag skall dock anhålla att få med några ord utveckla de skäl, som kunna tala för förslaget.

Det är ju icke synnerligen lätt att bevisa nödvändigheten af en ifrågasatt ny tjenst. En god ledning för bedömande af den nu ifrågavarande tjenstens behöflighet bör man dock kunna vinna genom en jemförelse med de förhållanden, som ega rum vid andra hospital inom riket.

Kristinehamns hospital var ursprungligen afsedt för ett patientantal af 300. Sedermera hafva tillkommit länspaviljonger, med utrymme för 24 patienter, och i en senare punkt af detta betänkande har statsutskottet tillstyrkt Kongl. Maj:ts framställning om uppförande af en s. k. kolonibygnad vid hospitalet, hvilken skulle rymma 29 patienter. Patientantalet kommer således att sammanlagdt utgöra 353. För dessa 353 patienter finnas för närvarande två läkare, nemligen öfverläkare och en biträdande läkare; på hvardera läkaren komma således 176,5 patienter. Sammanställer man härmed motsvarande siffror för de öfriga hospitalen inom riket, kommer man till följande resultat. I Göteborg är antalet patienter för hvarje läkare 87,5, i Hernösand 112,5, i Lund 129,3 i Piteå 150, i Stockholm 90, i Upsala 148,6 och i Vexiö 110. Vid alla öfriga hospital inom riket är således förhållandet mellan läkarekrafter och patientantal gynsammare än vid Kristinehamns hospital.

Nu föreligga i sjelfva verket omständigheter, som föranleda dertill, att vid Kristinehamns hospital erfordras ett proportionsvis

Angående aflöning åt en underläkare vid Kristinehamns hospital. (Forts.)

större antal läkare än vid de öfriga hospitalen. Såsom herrarne hafva sig väl bekant, har under de senare åren hospitalvården i väsentlig mån förändrats. Man har öfvergifvit det gamla systemet, då man ständigt höll patienterna instängda i deras celler, och öfvergått till ett mera fritt behandlingssätt: man låter nu patienterna, så vidt möjligt är, vistas ute i umgänge med sina medpatienter. Jag behöfver icke påvisa för kammaren, hvilka företräden ett sådant system eger. Det är ju först och främst klart, att det är ett betydligt framsteg i humanitet, som detta nya system innebär. Men systemet har också visat sig vara synnerligen verksamt; man vinner dermed i mycket flera fall den förbättring, som med hospitalsvården afses. Jag erinrar i detta sammanhang om att vården vid våra hospital i främsta rummet afser, icke att bereda skydd för dem, som äro obotligt sjuka, utan att upptaga och vårda dem, hvilkas tillstånd gifver någon förhoppning om förbättring.

Det förhåller sig nu så, att detta system har vid ingen af hospitalsanstalterna i riket kommit till användning i samma utsträckning som vid hospitalet i Kristinehamn. Under en följd af år har systemet der tillämpats med stor energi och med goda verkningar. I den kongl. propositionen för i år har föreslagits, att vid hospitalet skulle anläggas ytterligare en kolonibygnad, afsedd just för uteslutande användning och vidare utveckling af detta fria system. Statsutskottet har tillstyrkt bifall till förslaget i fråga, och det är således all anledning att hoppas, att det skall komma till utförande. Men det ligger ju i öppen dag, att detta behandlingssätt kräfver ofantligt mycket större arbete icke blott af betjeningen, som närmast har hand om de sjuka, utan framför allt af dem, som leda vården i dess helhet, nemligen läkarne. Då nu detta system i särskildt stor omfattning tillämpas vid Kristinehamns hospital, torde det vara gifvet, att just der behofvet af ytterligare läkarekrafter skall vara synnerligen känbart, i all synnerhet vid det förhållande, som jag förut relaterat, eller att läkarekrafterna der äro jemförelsevis mindre än vid andra hospital inom riket. Om man vill utveckla och befordra detta system, torde det således förefinnas all anledning att till hospitalsstyrelsens förfogande ställa de läkarekrafter, som ansetts oundgängligen nödiga, för att systemet skall på ett tillfredsställande sätt verka.

Detta är i korthet de skäl, som föranledt förslaget till detta visserligen ej stora, men med hänsyn till ändamålet ganska vigtiga anslag. Det vore tillfredsställande, om kammaren ville behjerta dessa skäl.

Herr Billing: Herr grefve och talman, mina herrar! Den siste högt ärade talaren har motiverat det förslag, som utskottet här afstyrkt, hufvudsakligen med en jemförelse mellan patienter-

Angående aflöning åt en underläkare vid Kristinehamns hospital. (Forts.)

nas antal vid Kristinehamns hospital och vid andra hospital. — Jag ber om förlåtelse, men jag höll på att mista koncepterna, då jag såg alla vermländingarne begära ordet; det var så utmärkt komiskt. Jag vet icke om jag nu skall taga dem alla på en gång eller nöja mig med herr statsrådet. — Nu återgår jag till ämnet.

Herr statsrådet ville motivera bifall till Kongl. Maj:ts förslag med en jemförelse mellan patientantalet vid Kristinehamns och andra hospital. Gent emot detta ber jag blott att få anmärka, att om också för ett visst antal patienter det är nödvändigt att hafva ett visst mått af läkarekrafter, så är dermed icke bevisadt, att man nödvändigt behöfver skaffa nya läkare, derför att patienternas antal blir något större. Har jag endast — jag tager nu blott ett löst exempel — 30 patienter, behöfva dock dessa nödvändigtvis en läkare. Om nu 30 patienter tillkomma, är dermed icke ådagalagdt, att det behöfves två läkare; och efter de upplysningar, statsutskottet inhemtat, skulle det med afseende å patientantalet icke vara så nödvändigt att anställa en tredje läkare vid Kristinehamns hospital.

Herr statsrådet anförde vidare såsom skäl för Kongl. Maj:ts proposition och emot utskottet, att vid Kristinehamns hospital skulle tillkomma ytterligare 29 sjukplatser och att detta sålunda borde föranleda inrättandet af en ny läkarebefattning. Häremot ber jag att få anmärka, att dessa 29 platser icke ännu finnas och att således detta icke kan vara något motiv för innevarande års Riksdag att bevilja anslag till en ny läkareplats; denna fråga bör först då framkomma och blifva pröfvad, när verkligen denna nya sjukafdelning tillkommer.

Jag tror, att Riksdagen bör sentera statsutskottets noggrannhet vid pröfningen, så snart fråga blir om att inrätta nya tjenstebefattningar; ty i allmänhet, när man inrättar en ny tjenstebefattning, inrättar man i sjelfva verket icke en, utan många, derför att den ena kommer att med konseqvensens makt draga med sig åtskilliga flera. Statsutskottet beräknade, att om nu en tredje läkare anställes vid Kristinehamns hospital, kan det icke dröja så länge, förrän anspråk framkomma på anställande af en tredje läkare äfven vid andra hospital.

Härtill kommer slutligen ett skäl, hvilket Riksdagen, efter hvad jag tror, skall sentera. Styrelsen för Kristinehamns hospital har sjelf icke formulerat sin önskan i kraf på en underläkare, utan styrelsen har föreslagit en amanuens. I denna skilnad tycker sig statsutskottet finna en antydan om en tankegång, som gjort sig gällande inom utskottet sjelft. Skulle det visa sig verkligen vara nödvändigt, att en tredje läkare anställdes vid hospitalet i Kristinehamn, så borde, enligt hvad statsutskottet ansett, detta behof snarare tillgodoses på det sätt, att vid hospitalet anställdes en yngre läkare, en medicine kandidat eller ung medicine licentiat, icke för att der få fast plats, utan för att få tillfälle att

Angående aflöning åt en underläkare vid Kristinehamns hospital. (Forts.)

deltaga i vården af sinnessjuka. Om vid hospitalen anställdes såsom tredje man en sådan yngre läkare, som der icke blefve ordinarie eller fast, utan sedan komme ut i praktik på annat håll, så skulle häraf följa den stora fördelen, att här och der i landsorten funnes läkare, som under någon tid praktiserat vid ett hospital och således hade samlat sakkunskap och erfarenhet i fråga om att behandla dessa många sinnessjuka, som icke vistas på hospitalen, utan äro spridda rundt omkring i landsorten.

Detta har varit skälen för utskottets förslag, till hvilket jag anhåller att få yrka bifall.

Herr Säve: Herr grefve och talman, mine herrar! Jag skulle hafva känt mig afskräckt af den senaste ärade talarens hänvisning på min egenskap att vara vermländing från att yttra mig i denna fråga, som tyckes närmast beröra Vermland, om det icke förhölle sig så, att frågan dock icke blott berör Vermland, utan ganska stora delar af riket i öfrigt. Men äfven bortsedt från min ställning som vermlandsrepresentant, har jag en särskild anledning att i detta fall förorda Kongl. Maj:ts proposition, och det är den, att enligt min öfvertygelse uppgiften för våra hospital väl dock icke allenast är att vara förvaringsorter för de stackars menniskor, som blifvit sinnessjuka, utan äfven den att sörja för patienternas återställelse till fullständig helsa. Nu förefaller det mig alldeles uppenbart, att det är statsmakternas skyldighet att lika mycket tillmötesgå det senare behofvet som det förra; och det förefaller mig också vara alldeles klart, att, om man skall söka vinna något i det senare syftet, man icke får vara för njugg, när det är fråga om att tillgodose patienterna med erforderlig och sakkunnig läkarevård.

Den föregående ärade talaren har fäst uppmärksamheten derpå, att vederbörande hospitalsdirektion tänkt sig, att den brist i läkarekrafter, hvaraf hospitalet för närvarande lider, skulle kunna fyllas genom förordnande af en amanuens. Det framgår emellertid af medicinalstyrelsens och af herr civilministerns yttrande, att de anse, att bristen icke kan dermed afhjelpas, och jag tror, att denna uppfattning är den rigtiga. Det går ju mycket väl för sig att vid hospitalsinrättningar, som äro anlagda i rikets universitetsstäder, engagera amanuenser, ty det ligger i dessa amanuensers intresse att få sådana tillfälliga förordnanden för att derigenom blifva satta i tillfälle att på ett relativt billigt sätt uppehålla sig vid universitetet och fullfölja sina medicinska studier. Men vid hospitalen i landsorten torde sådana amanuensförordnanden ej blifva eftersträfvade. I allt fall vågar jag hemställa till herrarne, huruvida icke för den art af sjukdomar, hvarom här är fråga, dock tarfvas, icke en läkare med ofullbordade medicinska studier, utan en fullt utbildad sådan. Enligt min uppfattning är psykiatri ett område inom läkarevetenskapen, der

Angående aflöning åt en underläkare vid Kristinehamns hospital. (Forts.)

snarare en högre grad af speciella insigter tarfvas, än hvad inom andra områden är fallet.

Den senaste ärade talaren anmärkte, att den naturliga konseqvensen deraf, att Riksdagens beslut i denna fråga utfölle i öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts proposition, skulle blifva den, att man äfven från andra hospital komme att framställa yrkanden att bekomma en tredje läkare. Jag får då säga, att jag ser intet ondt i detta. Skulle vederbörande hospitalsstyrelser, för den händelse de vilja införa den metod med afseende å patienternas behandlingssätt, som nu med sådan framgång tillämpas vid Kristinehamns hospital, anse det nödvändigt, att läkarekrafterna vid deras hospital förstärkas, så ser jag icke något ondt i att hos Riksdagen kraf framställas om anslag af ytterligare medel för anskaffande af dessa ökade läkarekrafter.

Den föregående ärade talaren fäste uppmärksamheten derpå, att så många vermländingar begära ordet. Jag vill då i detta sammanhang säga, att det icke är underligt, att vi känna oss särskildt manade att här förorda bifall till Kongl. Maj:ts proposition, då vi, alldenstund sjukvårdsanstalten är belägen inom det län, som vi hafva äran att representera, torde hafva något bättre kännedom om det sätt, hvarpå anstalten verkar, än de, som icke tillhöra den trakt, der hospitalet är beläget. Så mycket tror jag vi äro berättigade att säga, att man inom vår ort är allmänt öfvertygad om de stora förtjenster, som öfverläkaren och sjukvårdsinrättningen i det hela inlägga med afseende å vinnandet af det vackra och höga syfte, som blifvit inrättningen anvisadt.

Jag ber att få yrka på bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Wester: Herr vice talman, mine herrar! I likhet med den föregående talaren skall äfven jag anhålla att få yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition i denna fråga, och detta hufvudsakligen på de skäl, som redan blifvit från statsrådsbänken anförda.

Den ärade statsutskottsmedlemmen yttrade nyss, att man skall sentera den noggranna pröfning, som statsutskottet underkastar frågorna. Ja, i detta yttrande tror jag att vi i allmänhet kunna instämma, och våra beslut bära ju ofta vittnesbörd derom, men tyvärr icke *alltid;* och hvad särskildt denna fråga beträffar, kan jag icke godkänna den pröfning, som statsutskottet har underkastat densamma. Att läkarevården vid Kristinehamns hospital är otillräcklig, lära alla, som känna förhållandena på platsen, väl kunna intyga, och det se vi äfven af det cirkulär, som i dag kommit oss till handa angående patientantalet vid de olika hospitalen. Deraf framgår nemligen, att Kristinehamns hospital har större patientantal än något annat hospital, der det finnes endast en biträdande läkare. Lunds, Upsala och Stockholms hospital

Angående aflöning åt en underläkare vid Kristinehamns hospital. (Forts.)

hafva ju flera patienter, men der finnas också redan två biträdande läkare. Derjemte ber jag få vitsorda den utmärkta behandlingen vid Kristinehamns hospital, ett förhållande, som är väl kändt och erkändt inom provinsen.

Jag vågar hoppas, att Första Kammaren väl skall inse det behjertansvärda i denna fråga; och då anslaget är så jemförelsevis ringa som det nu föreliggande, ber jag, herr vice talman, att få yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr Almén: Herr vice talman! Mine herrar! Jag erkänner villigt och upprigtigt, att ganska goda skäl blifvit anförda för anställande af en tredje läkare vid Kristinehamns hospital. För min del är jag dock öfvertygad, att bättre skäl tala för statsutskottets yrkande om afslag. Jag har hört de anförda skälen för Kongl. Maj:ts förslag förbättrade och förstärkta genom hvad i dag anförts från statsrådsbänken. Då jag nu vill till granskning upptaga några af dessa skäl, sådana de från olika håll och äfven af de siste talarne anförts, skall jag söka fatta mig kort, utan att dock förbigå något af hufvudsaken.

Öfverläkaren vid Kristinehamns hospital har i sitt förslag, som accepterats ej blott af direktionen — och deri ligger ingenting ovanligt, ty man har sällan sett, att, om en öfverläkare begär något anslag, direktionen icke är med derom — utan äfven af medicinalstyrelsen och Kongl. Maj:t. Man har härvid gått ut ifrån den stora omsättning, som egt rum vid Kristinehamns hospital. Medicinalstyrelsen har emellertid delvis korrigerat öfverläkarens uppgifter och fäst uppmärksamheten derå, att, då ett hospital är nytt och alla platser skola beläggas, omsättningen gifvetvis till en början blir stor. Vidare är att märka — hvad ingen här framhållit — att med tillkomsten af de nya asylerna i Lund, Vadstena och Upsala en mängd patienter öfverflyttats från Kristinehamns hospital till dessa asyler och deribland åtskilliga svårskötta patienter, som förut i Kristinehamn vållat mycket besvär. Jag tror derför, att man vid beräkningen af erfordeliga läkarekrafter bör utgå från antalet befintliga sjukplatser och icke från en omsättning, som får antagas vara helt tillfällig och ej framdeles återkommande, så framt ej allt fort byggas nya asyler.

Om man nu åter jemför patientantalet i Kristinehamn med antalet läkare derstädes, så vill jag gerna erkänna, att, med den beräkning som herr statsrådet gjorde och med hvilken han kom till ett antal af 175 patienter på hvar läkare, detta blir väl mycket. Men det är att märka, att man då inberäknar äfven den nya upptagningsanstalten, som här inrättats af Vermlands läns landsting. Vid dess tillkomst hördes både öfverläkaren och direktionen vid detta hospital, men då yttrades af dem ej ett ord om att denna anstalt möjligen skulle föranleda behof af förstärkta läkarekrafter; och de borde väl vid afgifvandet af sina yttranden

Angående aflöning åt en underläkare vid Kristinehamns hospital. (Forts.)

haft vaket öga för de möjliga följderna af anstaltens inrättande, så att ej Riksdagen och Kongl. Maj:t skulle blifva narrade, då de biföllo förslaget om anstaltens inrättande.

Slutligen nämndes det, att läkarekrafterna vid detta hospital komme att blifva mycket mera upptagna, då den nya koloniafdelningen snart, såsom äfven jag hoppas, kommer till stånd. Men de patienter, som komma att öfverflyttas dit, äro sådana beskedliga, som kunna användas till arbete — framför allt jordbruksarbete. Att vid denna nya afdelning behöfves ökad tillsyn, vill jag icke förneka, men journalföringen blir der ej vidare besvärlig. Den ökade tillsynen kommer mest att gälla ledningen af arbetena och således att betunga i första rummet sysslomannen och öfverläkaren. Men dessa få ju också förstärkning af arbetskrafterna vid anstalten genom uppförande af en bokhållare å ordinarie stat.

Herr statsrådet framhöll särskildt, att det nya system för de sjukas behandling, som följdes vid Kristinehamns hospital, skulle kräfva så betydligt ökade läkarekrafter. Ja, mine herrar, jag måtte vara temligen okunnig på detta område, enär jag icke sett, att man vid Kristinehamns hospital följer något annat och bättre system än vid rikets öfriga hospital. Det system som följes består i att bereda patienterna mera frihet och framför allt i upprättandet af öfvervakningsanstalter; men detta har äfven skett öfverallt annorstädes, dock utan nybyggnader. I Kristinehamn har det vissa tider varit nästan sämre ställdt med vården af en del sjuka än annorstädes. Ehuru detta hospital är uppfördt för 300 patienter, vägrade öfverläkaren att mottaga så många, och direktionen gick med honom; han förklarade, att patienterna måste fördelas efter sjukdomens beskaffenhet och att då derigenom alla celler voro upptagna, han ej kunde mottaga flera patienter. Medicinalstyrelsen ålade honom emellertid, att mottaga det bestämda antalet. Det visar ej på något vidare präktigt system, då patienterna varit så illa fördelade, att öfverläkaren ej kunde taga emot det bestämda antalet patienter, utan ville låta svårhandterliga patienter förblifva ute på bygden, kanske i usla kojor, der ej någon ändamålsenlig vård kunde lemnas.

Då jag nu går till denna jemförelse mellan patientantalet och läkareantalet i Kristinehamn och annorstädes, så borde från jemförelsen uteslutas hospitalen i Lund, Upsala och Stockholm, hvilka äro de enda, der man visserligen har ej blott öfverläkare och en biträdande läkare, utan äfven amanuens eller, som det i Upsala kallas, en andre biträdande läkare. Detta enär det större antalet läkarekrafter vid dessa hospital har tillkommit derför, att öfverläkaren der tillika har undervisningsskyldighet för blifvande läkare, men ingalunda på grund af antalet patienter. Jemför jag sedan patientantalet och läkareantalet vid öfriga anstalter med förhållandena i Kristinehamn, så finner jag, att exempelvis vid

Angående aflöning åt en underläkare vid Kristinehamns hospital. (Forts.)

asylerna vid Upsala och Lund finnas 800 patienter på tre läkare, och man har sålunda der ansett det tillräckligt med en läkare på 266 patienter. Man kan invända, att asylpatienter äro lättare att sköta än hospitalspatienter. Detta är sant, och äfven journalskrifningen är lättare vid asylerna. Men är det sant, hvad jag nyligen läst i en tidning — Svenska Dagbladet för den 31 innevbrande mars —, att medicinalstyrelsen hos Kongl. Maj:t gjort hemställan om ändringar i sinnessjukvården vid Vexiö hospital under åberopande att bortåt 80 % af hospitalpatienterna der som annorstädes äro, menskligt att döma, obotliga, och bland dessa ett mycket stort antal är jemförelsevis lättskött och oförargligt och derför ej behöfver vårdas å hospital, utan i stället skulle kunna utackorderas för högst 1 krona om dagen — så följer deraf, att dessa jemförelsevis lättskötta patienter trots antalet ej böra vara så betungande för läkarne som det låter. Jag har nu rest i femton år på inspektioner af dessa hospital och läst en massa journaler, i hvilka anteckningen »tillståndet oförändradt» ofta återkommer, hvilken anteckning väl ej för läkarne kan vara så betungande.

Jag anförde nyss, att 80 % af dessa hospitalspatienter kunna räknas till de obotliga och bland dessa många till de relativt beskedliga. Här om dagen uttalade jag mig också i den rigtningen, men min uppgift bestreds då här af en person, som jag vet vara verkligen intresserad af dessa frågor. Att han emellertid ej känner till saken, utan att min uppfattning var den rätta, derpå har jag, som sagdt, nu fått medicinalstyrelsens bekräftelse.

Skulle man nu fråga mig, om verkligen desse läkare aldrig blifva öfveransträngda, så vill jag erkänna, att sådana fall inträffa, nemligen då en ny asyl skall på kort tid beläggas med patienter, som skickas dit från olika håll. Visserligen har medicinalstyrelsen beslutat, att dylika patienter skola åtföljas af journalutdrag från den anstalt, der de förut vårdats; men skall man få en god sjukvård, är det ej nog att läsa journaler, utan man måste lära känna patienterna, och detta kräfver tid. Skall då en asyl med många platser beläggas på den korta tiden af ett eller två år, ja, då bli läkarne öfveransträngda, men icke eljest.

Nu invändes det kanske, att jag lider af en så öfverdrifven sparsamhetstendens, att mitt omdöme icke är mycket att fästa sig vid. Ett dylikt omdöme känner jag ej mycket betungande. Men jag ber att få anföra ännu några andra skäl, som synas mig tala för att en tredje läkare här ej behöfves. Vexiö hospital ansågs förr stort, men har endast 220 patienter. Detta hospital har under en lång tid, jag tror decennier, skötts af en mycket gammal öfverläkare, som inlagt ovanligt stora förtjenster om sinnessjukvården i vårt land, doktor Liedholm. Han skötte hospitalet såsom *ensam* läkare och ville icke hafva någon biträdande läkare. Riksdagen anslog emellertid lön till en biträdande läkare; och denna plats gafs först åt den nuvarande öfverläkaren

Angående aflöning åt en underläkare vid Kristinehamns hospital. (Forts.)

vid Kristinehamns hospital och sedan åt en annan. Denne underläkare måste bo på hospitalet, fastän öfverläkaren ej ville ha honom der, och de deltogo båda i sjukvården på hospitalet; men denna var ej mera betungande, än att de båda samtidigt praktiserade i Vexiö — underläkaren hade ju rätt dertill, och öfverläkaren hade enligt en äldre fullmakt enahanda rättighet. Då jag vid en inspektion fann, att de båda praktiserade i Vexiö på förmiddagarne, sade jag till dem, att detta ej kunde försvaras, och förestälde dem, huru det skulle se ut, om en olycka inträffade vid hospitalet, medan de båda samtidigt voro i staden och skötte sin enskilda praktik. Båda ansågo således göromålen vid hospitalet ej mera betungande, än att de hade tid att praktisera enskildt.

Men, mine herrar, har nu denne gamle, om sjukvården så högt förtjente öfverläkaren i Vexiö, som mig veterligt skött sjukvården der lika bra som andra läkare annorstädes, kunnat ensam gå i land dermed och ej velat ha någon biträdande läkare samt, då han dock fått sådan, ansett sig ha för litet att göra vid hospitalet, då frågar jag, om det verkligen kan vara nödvändigt att här i Kristinehamn anställa en tredje läkare. Och jag vill tillika erinra kammaren derom, att tillsätter man här en tredje läkare, dröjer det nog ej länge, förr än man begär en tredje läkare på andra ställen, ja kanske en fjerde på sina ställen — hvar det skall sluta, vet jag icke.

Nu säges det, att utländingar förvånas öfver att vi kunna sköta sjukvården, exempelvis vid Kristinehamns hospital, med två läkare. Ja, en sådan jemförelse med utlandet är ju icke så oäfven, men jag beklagar, att man icke utsträckt jemförelsen äfven till läkarnes löner — jag har sett, att utomlands, i Danmark och Tyskland, desse läkare äro otroligt lågt aflönade i jemförelse med våra.

Skulle, i enlighet med utskottets hemställan, Kongl. Maj:ts förslag afslås, så kommer frågan utan tvifvel tillbaka; men, såsom redan af herr Billing framhållits, kan det ej vara farligt med ett anstånd, åtminstone på ett år, ty ännu är ju ej den nya kolonianstalten vid detta hospital färdig. Antaget emellertid, att frågan kommer tillbaka, så är väl jag då ej i tillfälle att här uttala mig, och jag längtar ej derefter. Men just derför vill jag passa på tillfället att nu uttala mitt omdöme i frågan, och det är detta: om här kommer att behöfvas en tredje läkare, tag då en amanuens och icke en biträdande läkare. Man har invändt, att en medicine kandidats kunskaper ej skulle räcka till å denna plats. Det är en underlig uppfattning, att en medicine kandidat efter mångåriga universitetsstudier och mycken tjenstgöring vid stora sjukhus ej skulle hafva tillräckliga kunskaper att sköta en amanuensbefattning; medicinalstyrelsen förordnar dock dessa kandidater att sköta sjukvården på egen hand litet hvarstans, och

Angående aflöning åt en underläkare vid Kristinehamns hospital. (Forts.)

man har aldrig hört några klagomål deröfver. Skulle då ej hans kunskaper räcka till att, under ledning af två legitimerade läkare — öfverläkaren och en biträdande läkare — göra hvad honom tillkommer? Jo, så klena äro icke våra medicine kandidater, att de ej gå i land med den uppgiften.

Nu kan man invända, att, då aflöningen för en dylik amanuens blir ringa, han ej kommer att stanna på platsen. Ja, upprigtigt sagdt, vore det mig en glädje, om han ej stannade för länge; han bör afsluta sina studier och sedan verka på andra håll. Hvilken glädje vore det ej för landet, om vi hade tillgång på stadsläkare, provinsialläkare och extra provinsialläkare, som under ett eller annat års tjenstgöring vid hospital förvärfvat erfarenhet i sinnessjukvård och kunde gifva allmänheten goda råd för dylika patienters skötsel.

Må derför frågan komma tillbaka, och må det då tagas i öfvervägande, om det icke för vårt land är det bästa att här anställa en amanuens med sådan aflöning, att han icke stannar för länge vid hospitalet, ty derigenom kunde man litet hvarstädes få på detta område erfarna och dugliga läkare.

På grund af hvad jag nu anfört, ber jag, oberoende af min sparsamhet, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Nyström, Carl: Herr vice talman! Till en början tillåter jag mig att, till stöd för Kongl. Maj:ts förslag, åberopa den fullständiga utredning, som i dag lemnats från statsrådsbänken. I och för sig borde det vara ett ganska starkt argument, att då man på andra håll har två underläkare för 270 patienter, kan det ej vara för mycket att här få två för 354 patienter. Men detta är ej på långt när det vigtigaste argumentet, utan detta ligger deri, att det här gäller att hägna och utveckla något nytt i afseende å de sinnessjukas vård — visserligen ej så till vida nytt, att det skulle vara uppfunnet vid Kristinehamns hospital, men dock så, att detsamma der är under tillämpning och utveckling på det mest löftesrika sätt. Denna utveckling gäller det här att främja.

Hvad är då det karakteristiska för detta nya system? — jag tillåter mig så kalla det, fastän det ej är uppfunnet i Kristinehamn. Jo, det är ett humanitetens system och ett decentralisationens system. Hvar och en förstår, att när patienterna spridas på olika lokaler och skola der öfvervakas på vidsträcktare ytor och i olika sysselsättningar, så ökas i samma mån sjukvårdspersonalens arbete och deribland äfven läkarnes arbete med sjukvården. Om derför man ej anskaffar denne tredje läkare, begås en dubbel orättvisa, dels mot patienterna, hvilka behöfva honom för att draga full nytta af det lofvande nya systemet, och dels mot detta nya system, som ej får hvad engelsmännen kalla »a fair trial», d. v. s. en rättvis pröfning, då det beröfvas de per-

Angående aflöning åt en underläkare vid Kristinehamns hospital. (Forts.)

sonliga krafter, som kräfvas för en utveckling af systemets fördelar.

Vore det ej, som sagdt, här fråga om att vårda och utveckla något nytt, skulle jag ej vara så ifrig på saken; men detta är ock skälet, hvarför det ej går för sig att här anställa en medicine kandidat eller amannens. Ty den, som skall icke blott biträda vid en behandling pågående efter gammal rutin, utan öfvervaka *utvecklingen* af något nytt, bör vara fastare på platsen. Under hans händer och ögon skall ju detta nya utvecklas. Vore detta system redan fullt i ordning, skulle jag deremot ej säga något emot att anställa en yngre man såsom amanuens; ty äfven jag inser förmånen deraf, att dessa amanuenser sedan ginge ut i praktiken här och der i landet med samlad erfarenhet äfven i fråga om sinnessjukas vård. Men icke går det an, så länge systemet håller på att växa ut, och detta på ett så löftesrikt sätt som här i Kristinehamn.

Hvad beträffar läkarnes antal i förhållande till patientantalet, så hade herr Billing alldeles rätt — såsom han nästan alltid har — i att man ej får utan vidare ställa dessa tal i proportion till hvarandra. Det går ej an att säga, att då 100 sjuka behöfva en läkare, behöfva 200 två läkare o. s. v.; det förstår hvar och en. Men här är det ej fråga blott om att så eller så många patienter ha tillkommit, utan om så eller så många fall, vårdade på ett nytt sätt, efter ett nytt uppslag; och då behöfvas der krafter, som kanske ej skulle behöfvas, om det blott vore fråga om ett mångdubbladt antal vanliga patienter.

På grund häraf ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Moberg: Herr vice talman! Mine herrar! Det är för visso i dag en märklig dag för vermländingarne, då de förnummit, att blotta tillkännagifvandet, att de ämnade begära ordet, bragte den högt ärade ledamoten af statsutskottet ur koncepterna — något som, efter hvad herrarne veta, icke brukar ske så lätt — men beklagligt nog fann han sig alltför snart åter till rätta, såsom vi fingo erfara.

Jag skulle emellertid ej här hafva begärt ordet, utan nöjt mig med att instämma i hvad som yttrats af föregående talare å vermlandsbänken, om jag ej blifvit uppkallad af ett yttrande från den ärade f. d. chefen för medicinalstyrelsen. Jag kunde visserligen ej fullständigt höra hans yttrande, men så mycket förstod jag emellertid deraf, att han satte den här begärda tillökningen af läkarekrafterna vid Kristinehamns hospital i samband med den af Vermlands läns landsting vidtagna åtgärden att der anordna en upptagningsanstalt för sinnessjuka. Jag hade sannerligen ej väntat mig att från det hållet få höra ett visst beklagande af eller åtminstone en viss varning för anordnandet

Angående aflöning åt en underläkare vid Kristinehamns hospital. (Forts.)

af dylika anstalter, med hvilkas räckvidd man ej förut vore på det klara. Jag hade föreställt mig, att Vermlands läns landsting skulle skörda synnerlig erkänsla för sin åtgärd att anordna denna anstalt, som tillkommit i syfte att undanrödja de svårigheter, som förefinnas i fråga om hospitalsvården inom vårt land i allmänhet och — jag kan gerna säga det — i Vermland i synnerhet. Det borde väl, så vidt jag förstår, synas önskvärdt, att alla landsting vidtoge liknande åtgärder, ty det är just genom förberedande behandling å ett tidigare stadium af sinnessjukdomen som upptagningsanstalten verkar till synnerligt gagn, och det är derför Vermlands läns landsting underkastat sig de högst betydande uppoffringar, som varit med denna anstalt förenade. Jag föreställer mig ock, utan att ega någon inblick i hospitalsväsendet, men med hjelp af sunda förståndet — och det ger ofta kanske bättre ledning än lärdomen — att det för hospitalsvården skulle vara en stor fördel, om flerestädes dylika anstalter komme till stånd och åtgärder i tid vidtoges med dessa olyckliga. Men då bör det väl ej heller framkastas tvifvelsmål om lämpligheten att anordna dylika anstalter, äfven om desamma skulle i förstone något höja hospitalets omkostnader.

Här gäller det väl, mine herrar, icke så mycket utgiften af några hundra kronor för ökning af läkarekrafterna vid Kristinehamns hospital, utan i främsta rummet att se till, att man får den bästa möjliga vård för dessa olyckliga sjuka, af hvilka vårt land har ett allt för stort antal.

Herr vice talman! Jag yrkar bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, hvarefter herr vice talmannen, som för en stund öfvertagit ledningen af förhandlingarna, yttrade, att beträffande föreliggande moment under öfverläggningen yrkats, dels att hvad utskottet hemstält skulle bifallas, dels ock, att kammaren skulle afslå utskottets hemställan och bifalla Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Sedermera gjorde herr vice talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på afslag å utskottets hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts framställning vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Billing* begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemstält i punkten 7 mom. a) af sitt utlåtande n:o 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Angående aflöning åt en underläkare vid Kristinehamns hospital. (Forts.)

Vinner Nej, afslår kammaren utskottets hemställan och bifaller Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning;

Vid slutet af den häröfver anstälda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 53;

Nej — 56.

Mom. b)—f).

Hvad utskottet hemstält bifölls.

Punkten 8.

Lades till handlingarna.

Punkterna 9—21.

Hvad utskottet hemstält bifölls.

Punkten 22.

Ifrågasatta byggnadsarbeten vid Hernösands hospital.

Herr Rudebeck: Då statsutskottet enhälligt afstyrkt förevarande framställning, inser jag nog, att ringa utsigt finnes att i kammaren vinna annat beslut, men den betydelse och vigt, frågan eger, göra, att jag i allt fall icke anser mig kunna underlåta att framhålla denna betydelse och söka i min mån verka för ett annat beslut.

Den framställning, som här af Kongl. Maj:t är gjord, har tillkommit först på grund af upplysningar och anmärkningar, som framstälts vid de inspektioner, hvilka från medicinalstyrelsens sida under en följd af år företagits vid Hernösands hospital. 1898 års statsrevisorer delade jemväl denna uppfattning om nödvändigheten och behofvet af de åtgärder, som här af Kongl. Maj:t blifvit föreslagna, och framhöllo detta förhållande i sin revisionsberättelse. Tager man kännedom om innehållet af de den kongl. propositionen bilagda utdrag af statsrådsprotokollen, som återfinnas på sid. 268 och 269, och hvarest närmare angifvas de missförhållanden, som förefinnas och hvilka skulle afhjelpas, så finner man dessa vara af afsevärd betydelse. Uppvärmningen är nemligen behäftad med betydande brister, dels emedan kakelugnarne äro gamla och bristfälliga samt årligen kräfva reparationer, som dock icke kunna försätta dem i tillfredsställande skick, så att man genom dessa små reparationer kan sägas något vinna. Dessutom är uppvärmningen så ordnad, att, enligt läka-

Ifrågasatta byggnadsarbeten vid Hernösands hospital. (Forts.)

rens utlåtande, fara derigenom kan medföras för patienterna, »hvilka lätteligen kunde ådraga sig brännskador af kakelugnarne, hvarjemte fara för eldsolycka å anstalten genom de sjukas förvållande eller betjeningens försumlighet lätt kan uppstå». Högst otillfredsställande förhållanden i afseende å luftvexlingen förefinnas äfven och äro i Kongl. Maj:ts proposition framhållna, liksom ock belysningen är minst sagdt högeligen bristfällig. Med påvisande af dessa alla förhållanden, vill det synas mig, att man icke, såsom statsutskottet förmenar, kan hänföra de här äskade arbetena till en »modernisering af Hernösands hospital». Det blefve visserligen icke någon modernisering i annan mening, än att, såsom naturligt är, de nya anordningar, som *måste* göras, göras tidsenligt. Men det är icke allenast för att erhålla mer moderna och tidsenliga anordningar, som arbetet skulle företagas, utan för erhållande af *dugliga* anordningar, som motsvara afsedt ändamål, då nemligen de närvarande äro så bristfälliga, att de såväl med hänsyn till eldfara som till patienternas rätta vård, lemna så betydligt öfrigt att önska. Det måste ju en hvar inse, att vid dessa sjakvårdsanstalter det är en tvingande nödvändighet, att anordningarne i afseende å belysning, uppvärmning och ventilation hållas i tillfredsställande skick.

Utskottet säger vidare, »att Hernösands hospital visserligen icke är tidsenligt inredt och utrustadt, men emellertid lärer vara för sitt ändamål användbart». Ja, det måste användas hurudant det än är, men det är icke användbart så som det skulle vara och icke så, att vederbörande, hvilka äro ansvarige för inrättningen och förhållandena derstädes, anse sig kunna stå till svars för underlåtenhet att bringa förhållandena till Riksdagens kännedom och begära de betänkliga bristernas afhjelpande. Då denna vederbörandes uppfattning delats af de män, som Riksdagen valt till sina revisorer, och hvilka vid inspektion på platsen gjort sig med förhållandena förtrogna, torde man icke kunna motsäga, att verkligen goda skäl föreligga för den framställning, som skett, och att dess afvisande är att beklaga. Om ock, såsom statsutskottet ytrar, Hernösands hospital emellertid lärer vara för sitt ändamål användbart, så bör väl ej med reparationerna anstå till dess det blir så illa, att hospitalet omöjligen kan användas, ty det vore väl mer än bedröfligt, och för min del anser jag icke att en anstalt, sådan som denna, bör tillåtas vara i ett skick, som visserligen låter förena sig med användbarhetens inskränktaste fordringar, men som under användandet dock kan medföra betänkliga vådor så i ett som annat hänseende.

Det är på dessa grunder som jag, oaktadt statsutskottets afvisande, tillåter mig yrka bifall till Kongl. Maj:ts framställning i ämnet.

Ifrågasatta byggnadsarbeten vid Hernösands hospital.

Herr Billing: Man kan gifva den siste talaren rätt i mycket utan att derför komma till samma konklusion som han. Statsutskottet har icke velat förneka, att icke de förändringar, som Kongl. Maj:t föreslagit vid Hernösands hospital, eller åtminstone de flesta af dem, kunna vara önskvärda, men statsutkottet har icke funnit dem så nödvändiga, att de omedelbart behöfva företagas. Statsutskottet har i sin motivering sammanfört tvenne kongl. förslag: angående Hernösands och Vexiö hospital. Om herrarne gifva akt på förslagen till ombildning af ifrågavarande hospital, finna herrarne, att de skulle kräfva mycket stora kostnader: förändringarne i Hernösand skulle gå till 288,000 kronor och i Vexiö till 669,000 kronor eller tillsammans nära 1 million, till största delen för att modernisera — jag nyttjar med flit det ordet — tvenne hospital. Herrarne erinra sig säkerligen, att statsutskottet och Riksdagen aldrig tvekat tillstyrka och bevilja huru stora anslag som helst, när det gält anskaffande af flera platser för sinnessjuka. Så har statsutskottet icke ett ögonblick tvekat att här förorda de anslag, som begärts för att bereda nya sjukplatser dels vid Kristinehamns och dels vid Vexiö hospital, men utskottet har just af intresse för nya platsers beredande ansett staten böra koncentrera hela sin kraft i afseende å hospitalsväsendet på den punkten, att nya platser för sinnessjuka anskaffades och att man således borde inskränka förändringar vid de gamla hospitalen, hvarigenom icke en enda ny plats kunde vinnas, till det allra nödvändigaste. Detta är statsutskottets motiv. Jag tror icke det bör förnekas, att, då så stora anslag behöfvas för så väl ett som ett annat ändamål, det kan och bör vara skäl att, när förslag om så pass stort belopp som 288,000 kronor föreligger, noga efterse, om det är alldeles nödvändigt. Den siste ärade talaren har icke vågat säga, att så här skulle vara förhållandet. Han har sagt, att det är önskvärdt, och talat om den fara, som skulle ligga i att, då uppvärmningen skedde genom kakelugnar samt belysningen åstadkoms med fotogenlampor, vägra anslag till inrättande af ångvärmeledning och elektrisk belysning. Men icke kan man påstå, att hospital, som äro i saknad af dylik uppvärmning och belysning, icke skulle vara användbara. Den siste talaren sade äfven, att mycket vid Hernösands hospital, såsom kakelugnar m. m., var dåligt och mindre användbart. Derpå vill jag svara, att i sådant fall intet hinder finnes för att från förslagsanslaget till hospitalens underhåll få medel till bekostande af nödvändiga reparationsarbeten. Derifrån kan tagas hvad som behöfves för underhållet, men då nu fråga är om så stora summor, som här, för arbeten, hvilka icke kunna rubriceras annat än såsom nyanläggningar, har utskottet ej ansett dem kunna tagas från underhållsmedlen. Utskottet har ryggat tillbaka för dessa mycket stora utgifter, som skulle läggas ned hufvudsakligen på förbättringar och modernisering. För åstadkommande af bästa

Ifrågasatta byggnadsarbeten vid Hernösands hospital. (Forts.)

och tidsenligaste art af uppvärmning och belysning skulle användas vid Hernösands hospital 288,000 kronor och vid Vexiö hospital 206,000 kronor. Vill Riksdagen lemna dessa anslag, så har naturligtvis statsutskottet ingenting att deremot invända, men jag tror, att Riksdagen bör besinna sig, innan den så gör, och att Riksdagen bör erkänna rigtigheten af den grundsats, som i statsutskottet gjort sig gällande, nemligen att man i afseende å hospitalsvården bör koncentrera alla krafter på anskaffande af nya sjukplatser samt inskränka moderniseringen af äldre hospital till det oundgängligen nödvändiga. Detta är statsutskottets egentligen enda skäl, men, som jag tycker, ganska tungt vägande, och är det på denna grund som jag anhåller att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr statsrådet Westring: Jag underskattar ingalunda de betänkligheter, som den föregående talaren har framstält mot beviljande af ett så stort anslag till Hernösands hospital, som nu ifrågasatts, men den förste talaren har redan ganska utförligt ådagalagt, att här verkligen föreligger ett trängande behof.

Hernösands hospital är ganska gammalt — jag tror det är sedan sextiotalet. Det är nu i åtskilliga hänseenden mycket otillfredsställande. Det har förut framhållits, huru belysnings- och uppvärmningsanordningarna der icke blott äro otidsenliga utan sådana, att de innebära en verklig fara för att patienterna skola taga skada till lif eller helsa. Genom bättre uppvärmningsanordningar får man äfven bättre ventilation. Sådan kan nemligen för närvarande icke åstadkommas på annat sätt än genom fönstrens öppnande. Vidare är det en särskild del af anläggningen, som befinner sig i synnerligen miserabelt skick, nemligen ekonomiafdelningen. Jag tillåter mig läsa upp hvad Kongl. Maj:ts proposition innehåller härom. Det heter deri: »köket, beläget i jordvåningen, vore mörkt och dystert, lågt i taket, med endast 0,80 meter höga fönster, kallt, dragigt och fuktigt, så att kökspersonalen om vintern måste vara iklädd vinteröfverplagg, hvarjemte vid låg temperatur en intensiv kondensation af vattenånga från grytorna egde rum, hvilket gjorde, att man ej kunde se en meter framför sig och att »massor af is» bildades i närheten af ingångarne. Utlemningsrum saknades och skafferiet låge på andra sidan om en mot det fria öppen korridor (under markens nivå), hvarest om vintern snö i stor myckenhet inträngde. Grytorna vore redan nu för små och blefve alldeles otillräckliga, när patientantalet vid den under byggnad varande länspaviljongens öppnande komme att ökas. De blefve dessutom ofta sönderbrända och fordrade mycket stora qvantiteter bränsle samt hindrade genom den hetta de utvecklade personalen i dess arbete. De vore dessutom synnerligen svåra att uppvärma, så att kökspersonalens arbete måste börja redan vid 4—5-tiden på morgonen.

Ifrågasatta byggnadsarbeten vid Hernösands hospital. (Forts.)

Tvättstugan vore inrättad nästan uteslutande för handkraft med för närvarande i hög grad bristfälliga apparater och kräfde liksom köket och af liknande skäl en stor personal.» Denna ekonomiafdelningens dåliga beskaffenhet föranleder bland annat, att det är nästan omöjligt att få något folk, som vill syssla der. Jag har här en uppgift å omsättningen under de senare åren af ekonomibetjeningen, som uppgår till 18 personer. Denna uppgift visar att omsättningen från år 1898, då den utgjorde 39 procent, alltjemt stigit till år 1901; då den utgjorde 94 procent, d. v. s. att 17 af de 18 tjenarne under sistnämnda år lemnade sina anställningar. Det är med hänsyn till dessa förhållanden som uppförande af en ny ekonomibyggnad föreslagits. I sammanhang med den föreslagna ekonomibyggnaden skulle jemväl uppföras en samlingssal för de sjuka. Detta är någonting, som finnes vid nästan alla öfriga hospital och som anses oundgängligen nödvändigt för en tillfredsställande hospitalsvård enligt moderna principer.

Nu har visserligen statsutskottet likasom den föregående talaren icke förnekat, att här föreligger ett behof af en ganska genomgripande ombyggnad, men statsutskottet säger: vi hafva icke tillräckligt utrymme för alla de patienter, som behöfva vård å hospital, vi skola nedlägga all vår kraft på att anskaffa detta utrymme; under tiden få sådana ombyggnadsarbeten som det förevarande anstå. Beklagligtvis är det så, att utrymmet på hospitalen icke räcker till för det antal sjuka, som är i behof af hospitalsvård, men det pågår ju ett omfattande arbete för afhjelpande af denna brist. Alltför forceradt kan dock detta arbete icke bedrifvas, och det är att befara att, om man skall afbida den tid, då denna brist blir fullständigt afhjelpt, innan man företager sådana arbeten som de förevarande, man måste låta dermed anstå ännu ett eller annat tiotal år. Ar det nu verkligen rigtigt att för så lång tid undanskjuta de arbeten, som här ifrågasatts? Det är dock ett sådant uppskof, som statsutskottet här stält i utsigt.

Med hänsyn särskildt till den fara för patienternas lif och helsa, som den nuvarande anordningen innebär, har det ansetts, att afslagsyrkandet icke borde få passera utan att de grunder, som regeringen har haft för sin framställning, sålunda blifvit framhållna.

Herr Rudebeck: Jag ber om ursäkt, att jag åter begär ordet, men det är endast för att yttra något med anledning af den ärade ledamotens af statsutskottet anförande.

Han nämnde bland annat, att det icke kunde anses, att de åtgärder, som erfordrades, vore så nödvändiga, att behofvet af desamma vore omedelbart förestående. Jag ber dock att få fästa uppmärksamheten på att frågan ganska länge varit af trängande

Ifrågasatta byggnadsarbeten vid Hernösands hospital. (Forts.)

beskaffenhet. Redan 1898 års statsrevisorer gjorde anmärkning på förhållandena vid ifrågavarande hospital. Öfver tio år äro sedan dess förflutna. *Innan* statsrevisorerna gjorde denna anmärkning, hade vid inspektionerna samma missförhållanden påvisats, som här nu äro i fråga. Det är ju gifvet, att förhållandena icke under de gångna åren förbättrats, utan naturligtvis hafva de försämrats. Huru länge skall man då dröja, innan det kan anses, att behofvet är omedelbart förestående och att man icke längre kan uppskjuta arbetet? Jag vill icke i någon mån underkänna betydelsen af hvad den ärade ledamoten af statsutskottet talade derom, att Riksdagen borde i första hand se till att bereda utrymme åt så många sjukliga patienter som möjligt, men jag tror också, att man icke får dervidlag anse, att man kan låta det anstå så länge som helst med underhållet af redan befintliga vårdanstalter, eller till dess det blir omöjligt att gifva fullständig vård åt dem, som der finnas intagna.

Det är i den framställning, som gjorts af regeringen, framhållet bland annat ett förhållande, som jag vill ytterligare uppmärksamma, nemligen hurusom genom luftförskämning en oerhörd stank uppstode i sofrummen. Dessa och likartade missförhållanden böra icke få fortgå och naturligen förvärras, för att, genom besparande på sådant sätt bereda medel till att skaffa nya och flera platser. Icke blott klokheten, utan äfven skyldig omsorg från Riksdagens sida, att de anstalter, som genom Riksdagens beslut kommit till stånd, också fortfarande hållas i det skick, att de kunna uppfylla det vigtiga ändamålet, bjuder, efter mitt förmenande, att bristfälligheter af så verklig betydelse som de nu ifrågavarande varda afhjelpta, derest deras befintlighet icke kan förnekas, och då förevarande framställning grundas icke blott på deras omdöme, som kunna anses stå frågan närmast, utan äfven lika bedömts af såväl medicinalstyrelsen som Riksdagens egna revisorer, tillåter jag mig fortfarande yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr von Friesen: Det yttrades från statsrådsbänken, som om statsutskottet skulle hafva sagt, att Hernösands hospital skulle få vänta, till dess det behöfliga antalet platser på hospitalen blifvit alldeles fyldt. Men detta har statsutskottet icke sagt. Statsutskottet har endast icke velat taga för mycket på en gång, utan velat fördela utgifterna på flera år. Icke var det statsutskottets mening eller uttalande, att nödiga moderniseringar *alldeles* skulle lemnas å sido vid nu varande hospitals gamla och otjenliga lokaler, men att man i främsta rummet borde tänka på de stackare, som nu ingen sjukvård få, och för att kunna göra detta »måste man gå långsammare med modernisering, än man på hvarje särskild ort möjligen kunde önska. Detta är hvad utskottet åsyftat. Ifrågavarande modernisering skulle kosta mer än

Ifrågasatta byggnadsarbeten vid Hernösands-hospital. (Forts.)

1/4 million kronor, och en viss hushållning torde nu vara lämplig äfven med så små belopp som fjerdedels millioner. Utskottet har icke stält sig ovilligt mot restaureringen af Hernösands hospital, utan endast svarat: det må stå tills vidare och sedan blifva hjelpt i sin tur och ordning, och om Kammaren i dag bifaller utskottets förslag, är dermed icke något nedslående eller absolut nej gifvet åt detta hospital.

På grund häraf yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr vice talmannen, att i afseende på förevarande punkt yrkats, dels att hvad utskottet hemstält skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle afslå utskottets hemställan och bifalla Kongl. Maj:t i ämnet gjorda framställning.

Härefter gjorde herr vice talmannen propositioner jemlikt dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemstält i punkten 22 af sitt utlåtande n:o 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslår kammaren utskottets hemställan och bifaller Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 37.

Punkten 23.

Angående anslag för utvidgning af Vexiö hospital.

Herr statsrådet Westring: I förevarande punkt har Kongl. Maj:t för utvidgning af Vexiö hospital begärt ett anslag af tillhopa 463,500 kronor. Bland de arbeten, som äro afsedda att

Angående anslag för utvidgning af Vexiö hospital. (Forts.)

utföras med detta anslag, ingår en särskild nybygnad för inrymmande af kriminalpatienter. Kostnaden för denna nybygnad har af Kongl. Maj:t beräknats uppgå till något öfver 392,000 kronor. Utskottet har tillstyrkt, att anslag för ifrågavarande utvidgning beviljas, men anser, att kostnaden för denna byggnad bör kunna begränsas till 300,000 kronor, och derför nedprutat anslaget i dess helhet till 375,000 kronor.

Utskottet har icke ingått i någon närmare kritik af de uppgjorda beräkningarna, utan endast framhållit, att kostnaden syntes ovanligt hög. Det är också förhållandet. Denna kostnad är högre, per patient beräknad, är den kostnad, som användts för de under sista åren uppförda hospitalsbyggnaderna. Hvad särskildt den nyligen beslutade asylen vid Restad angår, är den beräknad för 1,000 personer och skulle kosta 2,585,000 kronor, således 2,585 kronor per patient. Den här ifrågavarande byggnaden afser 100 patienter och skulle således komma att kosta något öfver 3,920 kr. per patient. Om man närmare granskar beräkningarna angående hospitalet i Restad, framgår emellertid, att den kostnad, som belöper sig på hvarje patient, är väsentligen olika för de olika byggnaderna. Kostnaden belöper sig för största paviljongen för asylpatienter till 1,080 kronor per patient och för största paviljongen för hospitalspatienter till 2,014 kronor per patient, men för isoleringspaviljongen för hospitalspatienter till 4,056 kronor per patient, således för den sista byggnaden 136 kronor högre per patient än den af Kongl. Maj:t beräknade kostnaden för förevarande byggnad. Nu är förhållandet det, att den byggnad, som här är i fråga, är uteslutande afsedd för kriminalpatienter. Dessa äro de farligaste och mest svårskötta af alla slags hospitalspatienter. Det är detta som har gjort, att de beräknade kostnaderna blifvit så höga. Man har efter sakkunniges anvisningar ansett, att anstalten bör delas i fem från hvarandra afskilda afdelningar. Af dessa fem afdelningar skulle två, nemligen observationsafdelningen och afdelningen för mycket våldsamma och farliga sjuka, förläggas till envåningsbyggnader. De öfriga tre afdelningarna skulle blifva inrymda i tvåvåningsbyggnader. Och slutligen finnes det ett midtelparti, upptagande rum för funktionärer och betjening, i tre våningar.

Nu säger statsutskottet, att man skall nedbringa kostnaden genom att gifva byggnaden större höjd men mindre omfång. Det har emellertid ansetts synnerligen försvåra hospitalsvården, om man skulle så gå till väga. Myndigheterna anse nemligen, att det skulle vara synnerligen olämpligt att flera gånger om dagen nödgas föra de patienter för hvilka envåningsbyggnaderna äro afsedda, ned och upp för trapporna. Det skulle högst väsentligt försvåra skötseln af patienterna och föranleda behof af större vårdarepersonal. Det har för öfrigt uppgjorts beräkningar, huru mycket man skulle kunna vinna, om man uppförde jemväl dessa byggnads-

Angående anslag för utvidgning af Vexiö hospital. (Forts.)

afdelningar i tvenne våningar. En sakkunnig arkitekt har beräknat, att en besparing derigenom skulle kunna vinnas till belopp af 15,000 kronor. Det är således högst väsentligt mindre än den afprutning, som statsutskottet föreslagit.

Då det ju är af synnerlig vigt, att denna inrättning för s. k. kriminaldårar — den första i sitt slag i Sverige — på ett i allo tillfredsställande sätt anordnas, men detta svårligen torde kunna gå för sig med det af statsutskottet tillstyrkta beloppet, vore det önskligt, om den af Kongl. Maj:t begärda summan blefve beviljad.

Herr von Oelreich: Det var säkerligen med stor glädje man helsade Kongl. Maj:ts proposition till Riksdagen om anslag för uppförande af en särskild anstalt för kriminalpatienter, och att dermed således skulle beträdas en väg, som af alla sakkunnige anses vara af stort behof påkallad. Man måste jemväl hålla statsutskottet räkning för att det har fördelaktigt uppfattat Kongl. Maj:ts förslag i ett hänseende, nemligen i fråga om åstadkommande af byggnaden, men man kan icke underlåta att fästa uppmärksamhet vid den betydande afprutning, statsutskottet gjort på Kongl. Maj:ts förslag, i ty att statsutskottet hemstält om beviljande af 300,000 kronor för sjelfva byggnaden gent emot de 392,049 kronor 25 öre, som Kongl. Maj:t äskat. Det är således en afprutning af nära nog 25 % af byggnadssumman. Man gör sig då utan tvifvel den frågan: har den utredning, som Kongl. Maj:t förebringat, och de personer, som dertill användts, varit så hastiga vid bedömandet eller osäkra deri, att de kunnat komma till så pass högt belopp, då vid närmare granskning inom statsutskottet denna summa kunnat nedsättas med nära 25 %? Det torde väl icke få antagas något sådant, utan föreställer jag mig, att statsutskottet ledts förnämligast af det motivet, att ett förändradt system för byggnaden skulle kunna medföra denna betydande besparing. Om denna sak törs jag icke yttra mig, i ty jag icke varit i tillfälle att kunna rådföra mig med fullt sakkunniga personer derom, huruvida en sådan förändring skulle medföra detta resultat, men jag har haft tillfälle att rådföra mig med några i saken intresserade, som trott sig veta, att den der afprutningen måhända varit något för skarp. Det är ju möjligt, att, om man, såsom statsutskottet föreslår, bygger på höjden i stället för på längden, besparingar skola kunna åstadkommas. Det är åtminstone temligen vanligt för byggnader i allmänhet, att om man minskar grundytan och takytan, vinner man i byggnadskostnad. Så torde det vara äfven här.

Men om man det gör, har man alldeles frångått det af de sakkunnige förordade förslaget med afseende på patienternas indelning i klasser och deras förläggning inom anstalten, och för mig synes det, som om detta vore en ganska vigtig sak att beakta. Jag är i detta afseende redan förekommen af den ärade

Angående anslag för utvidgning af Vexiö hospital. (Forts.)

talaren på statsrådsbänken, men anhåller att få ytterligare påpeka, att medicinalstyrelsen särskildt betonat, att åtminstone två af de afdelningar, som varit afsedda att upptagas i den nya anstalten, särskildt sjuka behäftade med den olyckliga art af sinnessjukdom, att man nödgas isolera dem, böra hållas afskilda, på det att icke deras oro, buller och våldsamheter må menligt inverka på de öfriga patienterna. Om man nu anser, att detta icke har någonting att betyda, då bör man ju kunna gilla statsutskottets beräkningar och säga: Ja, bygg då på höjden och för upp flera våningar, den ena på den andra, och låt dessa oroliga sjuka få en plats, der det lämpligast kan ske! Jag föreställer mig då, att det skulle komma att blifva allra högst upp, emedan då deras oro och buller mindre skulle besvära de öfriga patienterna. Men då måste man till fullo instämma med hvad statsrådet Westring yttrade i afseende å svårigheten att föra dessa högt upp logerade patienter upp och ned. De måste hafva frisk luft och rörelse, och då måste de ju föras ned på hospitalsgården och så upp igen. Allt nog, en så inrättad anstalt för kriminalpatienter skulle ingalunda vara tidsenlig, och helt säkert skulle man, derest den uppfördes på detta sätt, inom ganska kort tid få höra berättigade klagomål deröfver. I de fall, då ritningar och kostnadsförslag till anläggningar och förändringar vid detta hospital varit delgifna hospitalsdirektionen, har vid direktionens granskning af desamma den för sin del och vid jemförelse med de arbets- och materialpris, hvilka vore gällande i Vexiö-trakten, sällan kunnat göra några väsentliga anmärkningar mot de gjorda beräkningarna. Detta behöfver ju i och för sig icke tillmätas någon större betydelse, då man ju icke behöfver förutsätta, att inom hospitalsdirektionen funnits tillräcklig sakkunskap för bedömande af dylika frågor; men jag anhåller då att få upplysa kammaren derom att, äfven om ledamöterna icke kunna räkna sig den förtjensten till godo, hafva de dock icke uraktlåtit att samråda med en inom staden Vexiö fördelaktigt känd byggmästare, på hvilkens utlåtande i ärendet direktionen sedan bildade sig sitt omdöme, och så vidt jag kan bedöma, har säkerligen äfven i förevarande fall behörig hänsyn tagits till ortförhållandena.

Då jag för min del anser, att denna på statens bekostnad uppförda första vårdanstalt för kriminalpatienter icke bör uppföras så, att den icke i alla afseenden fyller det med densamma afsedda ändamålet, synas mig här alla skäl tala för bifall till Kongl. Maj:ts förslag, hvarom jag alltså tillåter mig göra vördsam hemställan.

Herr Billing: Statsutskottet har, såsom af betänkandet synes, utan tvekan velat bevilja anslag för uppförande af en paviljong för så kallade krimimalpatienter. Då vi inom 2:a afdelningen dervid granskade ritningar och kostnadsförslag kunde

Angående anslag för utvidgning af Vexiö hospital. (Forts.)

det ej undgå vår uppmärksamhet, att dessa nya byggnader, hvilka på ritningarne taga sig utmärkt väl ut, till allra största delen voro långa envåningshus. Vi undrade, om icke det läte sig göra att uppföra dem i likhet med vanliga hospitaler, således icke i *en* våning, utan i två eller möjligen tre; och om också icke inom afdelningen fans någon särskild sakkunskap på detta område, försökte vi dock inhemta upplysningar och råd från det mest sakkunniga håll, som stod oss till buds. Vi blefvo dervid styrkte i vår uppfattning, att det icke förelåge någon absolut nödvändighet att uppföra dessa stora byggnader till allenast en vånings höjd, och sedan vi kommit till det resultatet, gälde det för oss endast att pruta på det af Kongl. Maj:t äskade byggnadsanslaget. När det gäller en sådan fråga, som den nu föreliggande, veta herrarne, att jag saknar all möjlig sakkunskap, men på afdelningen funnos personer, hvilka hade bättre sakkännedom härutinnan. När det nu blef fråga om nedprutning, skulle man ju taga en summa, som man tyckte lämplig, och herrarne veta nog, att utskottet för sådana fall ej sätter sig ned och räknar efter t. ex. huru många tusen tegel möjligen skulle kunna inbesparas och så vidare. Hvarken jag eller utskottet vågar stå för att den föreslagna summan är precist den rigtiga. Faran är väl heller icke så stor, om icke det blir precist denna summa, som kan inbesparas. Hvad statsutskottet har velat, det har framför allt varit att så kraftigt som möjligt betona önskvärdheten af att vid uppförandet af den ifrågavarande byggnaden den största möjliga sparsamhet blefve iakttagen. Detta är innebörden i statsutskottets förslag. För min egen del vill jag säga, att jag icke af de föregående talarne blifvit öfvertygad om någon egentlig fara för vår sjukvård, om statsutskottets hemställan bifölles, och att jag för min enskilda del känner en ganska stor lust att vara med om en nedprutning, enär jag anser — jag ber om förlåtelse, att jag äfven uttalar det — att många af de byggnader, hvilka uppföras på det allmännas bekostnad, göras alldeles för dyrbara och att dervid tages *onödigt* stor hänsyn till de estetiska fordringarna. Att någon nedprutning här kan och bör göras, har icke någon af de föregående talarne bestridt. Om det skulle visa sig omöjligt att uppföra dessa byggnader för den af utskottet föreslagna summa, veta vi nog, att en sådan fixering är icke så oändligt fast, att den icke *kan* ändras.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Almén: Jemför man kostnaderna för den ifrågasatta byggnaden för kriminalpatienter och byggnader på detta område, så är i alla händelser den begärda summan, om den divideras med antalet sjukplatser, mycket stor. Detta framgår särskildt af en jemförelse med asylerna. Men, säger man, kriminalpatienter kräfva andra byggnader, af annan beskaffenhet än öfriga patien-

Angående anslag för utvidgning af Vexiö hospital. (Forts.)

ter. Jag erkänner, att det behöfs flera isoleringsrum; men å andra sidan vill jag fästa uppmärksamheten på det haltande i en jemförelse mellan denna byggnad och våra äldre anstalter. Der har man behöft en särskild byggnad för öfverläkaren, en särskild byggnad för sysslomannen och slutligen särskild ekonomibyggnad. Här behöfs ingenting af allt detta, och då kunde man hafva väntat sig, att slutsumman blifvit betydligt billigare än den nu föreslagna. Man säger, att byggnaden skall uppföras så, att den icke framkallar befogade klagomål framdeles, och särskildt har man velat kritisera den häntydan, statutskottet gjort, att en dylik byggnad skulle kunna byggas i två våningar, emedan man då icke skulle kunna indela den i afdelningar, såsom sjukdomen kräfver. Alla hospital och asyler hafva dock indelats i afdelningar äfven der byggnaden är uppförd i två eller tre våningar. Man har talat om att isoleringen då blifver otillräcklig. Men i afseende å isoleringen vill jag påpeka, att den går mycket väl för sig i hus om två våningar. Och slutligen må det tillåtas mig erinra, att då man byggt i två eller flera våningar, och detta har oftast skett i mera än 15 år, har man dessförinnan rådfrågat såväl de tre äldste och mest erfarne hospitalsläkarne som medicinalstyrelsens arkitekt, och alla hafva de funnit, att ett dylikt byggnadssätt går för sig; ej heller ha deraf framkallats några nämnvärda klagomål.

Här gjordes äfven en invändning, att tvåvåningshus skulle försvåra sjukvården. Man brukar dock i allmänhet anse, att sjukvården är lättare, då man icke har altför långa afstånd mellan olika afdelningar. Man sade äfven, att det skulle vara svårt för patienterna att gå nedför trapporna för att motionera sig på gården och sedan gå upp igen. Jag hade icke trott, att kriminalpatienter hade sämre ben än öfriga patienter, och kunna dessa gå i trappor, kunna de förra det också. Detta är att vara för mycket finkänslig.

Huru jag än sammanställer detta, kan jag icke komma till annat resultat, än att Kongl. Maj:ts förslag är oerhördt dyrbart. Men är det, såsom en talare sade, så, att byggnaden i annat fall blir så otidsenlig, att den sedan kommer att framkalla sådana klagomål, att den måste ändras, och skola vi modernisera i den rigtningen, som denne talare ifrågasatte, då måste vi också börja med alla rikets hospital och asyler, ty det felet hafva de nästan alla, att de icke äro envåningshus. Enligt min tanke har man kommit på sned med dessa byggnader, ty man tänker för litet på ökningen af antalet platser, men generar sig icke för att begära huru stora summor som helst i fråga om nybyggnader och modernisering. Jag tror, att med god vilja denna byggnad bör kunna åstadkommas med väsentligt minskade kostnader.

Angående anslag för utvidgning af Vexiö hospital. (Forts.)

Herr Nyström, Carl: Liksom förut skall jag bedja att få hänvisa till framställningen från statsrådsbänken och framställningen från den man, som gjort yrkande om bifall till den kongl. propositionen. Jag har egentligen mycket litet att till detta tillägga, men då den siste talaren förkunnade, att för kriminaldårarne, som ju äro en ny klass äfven de, icke påkallades andra anordningar än för andra hospitalspatienter, kan jag ej underlåta att påpeka, att denna fråga om Vexiö hospital står ganska nära frågan om Kristinehamns hospital, ty äfven här är fråga om en ny inrättning. Och man kan icke säga, att man begär något, som skulle kunna och borde tillämpas på alla de andra hospitalen med oerhörd kostnad; man begär icke något, som skall tillämpas på alla hospital, utan en ny anordning för ett nytt ändamål. Detta nya ändamål, som vid Kristinehamns hospital var fri vård, är här snarare motsatsen till denna fria vård, nemligen den tvångsvård kriminaldårar påkalla. Här är således fråga om en ny anstalt, och det af den siste talaren gjorda analogislutet förfaller således.

Samme talare sade, att han visste icke annat, än att dessa dårar hade lika goda ben som de andra. Det tror jag också, men jag tror, att kriminaldårarne hafva ännu bättre armar och knytnäfvar, och jag tror, att deras ledsagande upp- och nedför trapporna medför en risk, som icke finnes vid behandlingen af vanliga dårar.

I stället för att försöka argumentera med skäl ur egen fatabur, då mina papper, såsom kammaren nyss fick bevittna, genom en vänskaplig »våldsbragd» blefvo förspilda, skall jag citera hvad den man, som främst har målsmanskap i sundhetsfrågor, nyligen yttrat. Han säger: »På kriminalanstalter skola idel svårskötta patienter intagas; de behöfva tillräckliga isoleringsrum» (alltså dyrare lokaler) »och kunna icke utan anlitande af oskäligt stor betjeningspersonal föras upp och ned i trapporna. Häraf det särskildt valda byggnadssättet. Utan uppoffring af betjeningens trygghet kan icke samma billiga byggnadssätt som på asylerna användas.» Detta är alltså skälet, hvarför man, då det gäller ett nytt ändamål, då det gäller kriminaldårar, måste bevilja det nya dyrare byggnadssättet; och med stöd af detta yrkar jag liksom flere föregående talare bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, hvarefter herr talmannen, som återtagit ledningen af förhandlingarna, yttrade, att beträffande föreliggande punkt yrkats, dels att hvad utskottet hemstält skulle bifallas, dels ock att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, så vidt den skilde sig från Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, skulle bifalla denna framställning oförändrad.

Angående anslag för utvidgning af Vexiö hospital. (Forts.)

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemstält i punkten 23 af sitt utlåtande n:o 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslår kammaren utskottets hemställan, så vidt den skiljer sig från Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, och bifaller denna framställning oförändrad.

Vid slutet af den häröfver anstälda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 71;

Nej — 25.

Punkterna 24—26.

Hvad utskottet hemstält bifölls.

Punkten 27.

Lades till handlingarna.

Vid förnyad föredragning af bankoutskottets den 11 och 12 i denna månad bordlagda memorial n:o 5, angående beviljande af byggnadsanslag för riksbankens afdelningskontor i Upsala, biföll kammaren hvad utskottet i detta memorial hemstält.

Vid förnyad föredragning af lagutskottets den 11 och 12 innevarande mars bordlagda utlåtande n:o 25, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående upphäfvande af pastors sjelfskrifvenhet såsom ordförande i kyrkostämma och skolråd, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemstält.

Herr talmannen hemstälde, att, då tiden vore långt framskriden, behandlingen af lagutskottets utlåtande n:o 26 finge till ett annat sammanträde uppskjutas.

Härtill lemnade kammaren sitt bifall.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kongl. Maj:ts denna dag aflemnade nådiga proposition till Riksdagen, angående anslag till beredande af lokal för äldre arkivalier från Gotlands län m. m.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet Kongl. Maj:ts under sammanträdet aflemnade nådiga proposition till Riksdagen med förslag till ändring af vissa §§ i lagen den 24 maj 1895 angående anskaffande af hästar och fordon för krigsmaktens ställande på krigsfot.

Justerades sex protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de under dagen första gången bordlagda ärendena skulle sättas främst på föredragningslistan till nästa sammanträde;

hvarjemte, likaledes på hemställan af herr talmannen, kammaren medgaf, att utfärdade anslag, hvarigenom kammaren kallats att sammanträda kl. 7 e. m., finge nedtagas.

Kammaren åtskildes kl. 3,35 e. m.

In fidem.

A. v. Krusenstjerna.

Tisdagen den 18 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 2,30 e. m.

Herr statsrådet *Hammarskjöld* aflemnade Kongl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående pension åt föreståndaren för statens meteorologiska centralanstalt, professor R. Rubenson; och

2:o) med förslag till förordning om fosterbarns vård.

Justerades protokollet för den 11 i denna månad.

Anmäldes och bordlades lagutskottets utlåtande n:o 30, i anledning af väckt motion angående skrifvelse till Konungen om borttagande af undantagsbestämmelser rörande sjelfspillingars jordfästning.

Föredrogs, men bordlades å nyo på flera ledamöters begäran statsutskottets den 15 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 5.

Föredrogs och lades till handlingarna bevillningsutskottets den 15 innevarande mars bordlagda memorial n:o 17, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande n:o 4, med förslag till ändring i 17 § i bevillningsförordningen m. m.

Föredrogs, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran bevillningsutskottets den 15 i denna månad bordlagda betänkande n:o 18.

Vid föredragning af ett från Andra Kammaren ankommet protokollsutdrag, n:o 156, med delgifning af nämnda kammares beslut öfver dess tillfälliga utskotts nedannämnda utlåtanden:

n:o 5, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående vilkoren för försäljning genom kringföring af vin och maltdrycker, samt

n:o 6, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående utskänkningen af vin och maltdrycker å lägerplatser,

beslöt Första Kammaren hänvisa dessa ärenden till sitt tillfälliga utskott n:o 1.

Upplästes och godkändes statsutskottets förslag till Riksdagens skrifvelser:

n:o 20, till Konungen, i anledning af Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om utläggning af dubbelspår och förstärkning af öfverbyggnaden å vissa delar af statens redan trafikerade jernvägar, om anskaffande af ny rörlig materiel vid samma jernvägar samt om fortsättning af statens jernvägsbyggnader;

n:o 21, till justitieombudsmannen, angående pension för vaktmästaren vid justieombudsmansexpeditionen C. E. Blomqvist, samt

n:o 22, till fullmäktige i riksgäldskontoret, om pension för bemälde vaktmästare.

Upplästes och godkändes lagutskottets förslag till Riksdagens skrifvelser till Konungen:

n:o 23, i anledning af dels Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse af §§ 16 och 75 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862, dels ock en i anledning af nämnda proposition väckt motion, och

n:o 24, i anledning af dels Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse af §§ 12 och 41 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862, dels ock en i anledning af nämnda proposition väckt motion.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kongl. Maj:ts under sammanträdet aflemnade nådiga proposition till Riksdagen, angående pension åt föreståndaren för statens meteorologiska centralanstalt, professorn R. Rubenson.

Vid föredragning af Kongl. Maj:ts denna dag aflemnade nådiga proposition till Riksdagen, med förslag till förordning om fosterbarns vård, blef denna proposition på begäran bordlagd.

Herr *Andersson, Gustaf*, väckte en motion, n:o 34, angående skrifvelse till Konungen med begäran om förslag beträffande utsträckt valrätt till Riksdagens Andra Kammare.

Denna motion blef på begäran bordlagd.

Justerades fem protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att lagutskottets utlåtande n:o 30 skulle sättas främst bland betänkandena på föredragningslistan till morgondagens sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 2,48 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.

Stockholm, O. L. Svanbäcks Boktr., 1902.